

87674

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
RESİM BİLİM DALI**

**RESİMLİ HİKAYELERİN ÇOCUK EĞİTİMİNDEKİ ROLÜ
VE
MANAS DESTANI'NIN RESİMLERLE HİKAYELEŞTİRİLMESİ**

87674

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Birsen ÇEKEN**

**Hazırlayan
Gültekin Akengin**

**TC YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Çanakkale - 1999

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,
Gültekin Akengin'e ait "Resimli Hikayelerin Çocuk Eğitimindeki Rolü ve
Manas Destanı'nın Resimlerle Hikayeleştirilmesi" adlı çalışma jürimiz tarafından
Resim Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Asım Uygur
Prof. Dr. A. Asım Uygur
Başkan

Üye Doç. Dr. Necla Atslan Sevin

Prof. Dr. Bülent Çoban
Üye

[Signature]

TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

[Signature]
Prof. Dr. Veli SEVIN
Enstitü Müdürü v.

ÖZET

Çocuk edebiyatının ilgi alanlarından olan resimli roman, resimli hikaye, çizgi roman, çizgi hikaye türleri işlevleri ve hazırlanışlarında uyulan kriterler itibarıyla benzerlik gösterirler. Resim ve anlatım yönünden tek grupta değerlendirilen bu tür çocuk kitaplarının oluşmasında izlenecek kriterler ve eğitime olan katkıları üzerinde durduğumuz çalışmamızda, resimli kitapların ülkemizde ve dünyadaki tarihçesini vererek konuya başladık.

Resimli anlatımın tarihçesi ilk çağlara, mağara devrinde yapılmış resimlere kadar iner. Bilinen ve kabul edilen ise çizgi öykü, çizgi romanların XIX. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştiğidir.

1960'lardan itibaren çizgi romanlar bilimsel olarak incelenmeye başlandı. Uluslar arası kongreler ve seminerler yapıldı. Günümüzde çizgi romanlar bilinçli bir okuyucu kitlesine sahip olmaya başladılar.

Türkiye'de, çocuk edebiyatıyla ilgili çalışmalar Batı ülkelerindeki çalışmalara göre çok geç başlamıştır. En büyük değişiklik harf devrimiyle olmuştur. Çocuk edebiyatının geliştirilmesi, Cumhuriyet dönemi politikalarından biriydi. 1940'lı ve 1950'li yıllar en verimli yıllardır diyebiliriz.

Çocuk için hazırlanacak bir kitabın meydana getirilmesinde amaca ulaşmak için dikkate alınması gereken bazı kriterler vardır. Bunlar; içerikle ilgili kriterler, konunun işleyişine ilişkin kriterler, fiziki yapıya uygun kriterler ve resimle ilgili kriterler olarak belirlenmiştir.

Başarmak bütün insanların temel ihtiyaçlarından biridir. Her insan başarılı olmak, beğenilmek, övülmek ister. Bu istek çocukta çok belirgin bir biçimde görülür. Çizgi romanlar başarıyı çok somut bir biçimde verdiklerinden ve kahramanla özdeşleşen çocuğu daima başarıyla duyurduklarından, onlar tarafından sevilmektedir.

Çocuğun kendi kültür değerlerini tanıyabilmesi açısından da çizgi öykülerde işlenecek konular büyük önem taşımaktadır. Bu konuda çocuğun mensup olduğu toplumun değerlerini yansıtan, o topluma ait anonim edebiyat eserlerinden faydalanılabilir. çocuk her türlü etkilenmelere açık olduğundan, üyesi olduğu toplumun kültür ve sanat değerlerine ilgisini çekmek ve bu ilgiyi sürekli olarak taze tutmak gereklidir.

Türk tarihinde destanların önemli bir yeri vardır. Atalarımızın kahramanlıklarının yanı sıra, inançlarını, erdemlerini, hayata bakışlarını destanların örgüsünde yakalamak mümkün olmaktadır. Gerçeklerle hayallerin karışımından oluşan destan olaylarında toplumun özlemleri de ifadesini bulur. Büyüklere saygı, küçüklere koruma, topluma karşı görevler üstlenmek, haklının haksızlara karşı sürdürdüğü mücadeleden yan yana olmak gibi her çağda geçerli olan erdemler vardır. Destanların dünyasında bunlara sık sık rastlanır. Ayrıca korkaklık, çıkarıcılık, ihanet gibi olumsuzlukları sergileyen tiplere de destanlarda rastlanır ve bundan ibret alınır.

Dünyanın en uzun destanı olan Manas'ta da bu tür öğeler bakımından derin kültür zenginlikleri vardır. Çocukların bu destanı baştan sona kadar okuyup anlamaları mümkün değildir. Ama şu da bir gerçek ki, Manas ve benzeri destanlarda çocuğun dünyasına seslenen olumlu etkiler yapacak çok kıymetli olaylar, duygular ve düşünceler de vardır. Ayrıca çocukların büyüdüğü zaman bu destanların dünyasına yaklaşımlarını teşvik etmek ve kolaylaştırmak için onlara bu destanları sevdirmeye de ihtiyaç vardır.

Dünyanın gelişmiş bir çok ülkesinde yalnız destanların değil, bir çok klasik eserin de çocuklara göre anlatımları vardır. Bu anlatım biçimleri hikaye, roman, tiyatro üslubunda olduğu gibi, çizgi film, resimli roman şeklinde de yapılmaktadır. Manas Destanı'ndan çocuklar için ilgi çekici olabilecek olayları ve sahneleri belli bir bütünlük içerisinde resimlerle anlatmanın önemli bir gereği kolayca anlaşılacak bir husustur.

ABSTRACT

The comedy stripes and cartoons, which are the fields of interest of child literature, show resemblances in respect of criteria applied for their functions and preparations. Regarding the criteria and their contributions to education to be followed in the formation of this kind of child books assessed in a single group in view of illustration and narration, we began to issue the historiette of comedy and in the world.

The history of illustrative narration dates back to the first age and pictures and illustrations in the cave art. What is known and adapted is that cartoon narrations and books were developed in the United States of America in the nineteenth century.

From 1960, cartoons were begun to be examined scientifically. International congresses and seminars were held. Today, cartoons and comedy stripes have managed to have a great number of literate and conscious readers.

The studies related to child literature in Turkey started later than those of Udestern countries. The greatest change has been in the revolution of letter. The development of the child literature was one of the policies of the republic period.

Some criteria to be taken into consideration in the formation of a book to be prepared for children are available. These are as follows: The criteria concerning the content, the criteria concerning physical structure and illustrations.

Being successful is one of the most basic necessities of all the human beings. Each man wants to be successful, liked and praised. Such a desire seems the most distinguishingly on a child. Since cartoons and comedy stripes present the success in a concrete way and make the child always identify with the hero successfully, they are liked and loved by children.

The subjects to be issued in the cartoon narrations have great importance in order that a child should recognise his own culture values. In this issue, the anonymous literary works belonging to that community in which child participates can be made use ful. Since a child is prone to the various affections, it is essential that a child be paid attention to the culture and art values of his community and that this interest should be alert.

There is an important place of the legends in Turkish history. Besides our ancestors heroships, their beliefs, virtues and point of views are possible to see in the network of their legends. The desires of the society reveal itself in legendary subjekts formed in the mixture of dreams and realities. There are very strong virtues such as being respectful for the elderly people, protecting the children, taking on duties for the society etc... these are come across in the world of legends. Some figures presenting cowardice, opportunity betrayal are also met in the legends.

There are deep culture richnesses in Manas, the longest legend of the world, in the view of these elements. It is difficult for the children to read and understand this legend thoroughly. But, there are also invaluable incidents, emotions and ideas that will be able influence the chield's world pasitively. We must make efforts for the children to encourage the approaches of the nature of these legends.

Narrative forms of not only legends but also classic works are available according to the children in the developed countries of the world. As these narrative forms are presented in the styles of stories, novels and theatres, they are also narrated in the forms of cartoons and comedy stripes. It is a remarkable and significant issue to narrate the children from the legend of Manas with the illustrations in a certain unity.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR CETVELİ.....	viii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÇOCUK KİTAPLARININ SINIFLANDIRILMASI	10
1.1. Resimli Kitaplarda Tür	10
1.1.1. Masallar	11
1.1.2. Hayvan masalları (fabıllar)	12
1.1.3. Fıkralar	12
1.1.4. Öykü ve romanlar	13
1.1.5. Bilim-kurgu öykü ve romanlar	13
1.1.6. Çizgi romanlar	13
1.1.7. Biyografiler	14
1.1.8. Tiyatro eserleri	14
1.1.9. Şiir kitapları	14
1.1.10. Bilgi verici kitaplar	15
1.1.11. Destanlar	15
1.1.12. Efsaneler	16

2.	RESİMLİ ÖYKÜ KİTAPLARI	16
2.1.	Çizgi Öykülerin Özellikleri	19
2.2.	Resimli Öykülerin Yapısal Özellikleri	20
2.2.1.	Çizgi öykülerin konuları	20
2.2.2.	Çizgi öykülerde karakterler	21
2.2.3.	Çizgi öykülerin dil özellikleri	21
2.2.4.	Çizgi öykülerde zaman	22
2.3.	Resimli Öykülerin Grafik Özellikleri	22
2.4.	Çocuk Resminde Renk Sorunu	26
3.	ÇOCUK KİTAPLARINDA UYULMASI GEREKEN KRİTERLER	27
3.1.	İçerikle İlgili Kriterler	27
3.2.	Konunun İşlenişine İlişkin Kriterler	29
3.3.	Fiziki Yapıya Uygun Kriterler	29
3.4.	Resimle İlgili Kriterler	32

İKİNCİ BÖLÜM

1.	ÇOCUK EDEBİYATININ GEREKLİLİĞİ VE ÇOCUK EĞİTİMİNE KATKILARI.....	34
1.1.	Çocuklar ve Özellikleri	34
1.1.1.	Gelişen çocuğun nitelikleri	35
1.1.1.1.	6 yaş çocuğunun gelişim özellikleri.....	35
1.1.1.2.	İlkokul çağının özellikleri	36
2.	ÇOCUK VE RESİMLİ KİTAP	36
2.1.	Çizgi Öykülere İlgi Duyulan Yaşlar	37
2.2.	Çocukların Ruhsal İhtiyaçları	38
2.3.	Çocukların Değişik Yaşlarda İlgi Duydukları Konular	39
2.4.	Çizgi Öykülerin Çocuklar Tarafından Sevilme Nedenleri	40
3.	ÇİZGİ ROMANLARDAN YARARLANMA VE OLUMLU OLUMSUZ YÖNLERİ	41
4.	ÇİZGİ ÖYKÜLERİN ÇOCUK EĞİTİMİNE KATKILARI	45
4.1.	Kendi Kültür Değerlerini Tanımaya Etkisi	46

4.2.Çocuğun Sanatsal Gelişimine Etkisi	47
4.3.Çocuğun Dil Kullanımına Etkisi	47
5.EĞİTİMDE YAPILAN DENEYİMLER VE ARAŞTIRMA	
SONUÇLARI	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. MANAS DESTANI'NİN TÜRK KÜLTÜR TARİHİNDEKİ YERİ	55
2. MANAS DESTANI'NİN ÖZETİ (WILHEM RADLOFF METNİ)	57
3. DESTANLAR VE KÜLTÜREL DEĞERLERİ TANIMAYA ETKİSİ.....	62
4. MANAS DESTANI ÖRNEĞİYLE DESTANLARIN ÇOCUK EĞİTİMİNE KATKILARI	63
5. MANAS DESTANI'NİN RESİMLERLE HİKAYELEŞTİRİLMESİ.....	64
SONUÇ	79
KAYNAKÇA.....	82

KISALTMALAR CETVELİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tebliğ
S	: Sayı
s	: Sayfa
Çev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu

ÖNSÖZ

Bütün ileri uygar toplumlar ulaştıkları seviyelerini insana verdikleri değer sayesinde kazanmışlardır. Toplumların geleceğinin teminatı sayılan çocuklar üzerine yapılan yatırımların yoğunlaştığı günümüzde, dünyada çocuk edebiyatının önemi ön plana çıkmıştır. Evrensel değerler, insani değerler, milli değerler, estetik değerler v.b. gibi çocuğun şekillendirilişine katkıda bulunan bu edebiyata ülkemizde de gereken önem verilmeye başlanmıştır.

“Resimli Hikayelerin Çocuk Eğitimindeki Rolü ve Manas Destanı’nın Resimlerle Hikayeleştirilmesi” adını taşıyan çalışmamız; “Önsöz”, “Giriş” ve “Sonuç” dışında üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında çizgi roman ve resimli hikayelerin dünyada ve ülkemizdeki tarihçesi ve gelişimi üzerinde durulmuştur.

“Birinci Bölüm” de resimli öykü kitaplarının özellikleri ile kitapların oluşumunda uyulması gereken kriterler ortaya konulmuş; yapılacak çalışmalarda faydalanılabilecek türler tespit edilmiştir.

“Çocuk Edebiyatının Gerekliliği ve Çocuk Eğitimine Katkıları” başlığını taşıyan “İkinci Bölüm” de; çocuklar ve özellikleri, çocukların resimli kitaplara yaklaşımları, çocuğun ruhsal ihtiyaçları, ilgi duydukları konular ile resimli kitapların çocuğun eğitimine sağlayacağı katkılar ve özellikle de destanların çocuğun eğitimine katkısı, konuyla ilgili yapılan deneyimler ve araştırma sonuçları belirtilmiştir.

“Üçüncü Bölüm” de ise Manas Destanı’nın özeti verilerek Destanda ön plana çıkan motifler proje halinde sunulmuştur.

Çalışmamızın “Sonuç” kısmında, konu üzerinde elde ettiğimiz sonuçları ana hatlarıyla vermeye çalışılmıştır.

Kültürel miraslarımızdan biri olan Manas Destanı'nın çocuklar için resimlendirilmesi konusunda ortaya koyduğumuz bu projenin yapılacak çalışmalara temel teşkil edeceği kanaatindeyiz.

Çalışmalarım sırasında büyük ilgi ve yardımlarını gördüğüm, konuyla ilgili her türlü problemlerin çözümünde yardımlarını ve kıymetli vakitlerini esirgemeyen Yrd. Doç. Birsen Çeken, Prof. Dr. Ali Osman Uysal ve Doç. Dr. Necla Arslan Sevin'e teşekkürlerimi sunarım.

ÇANAKKALE 1999

GÜLTEKİN AKENGİN

GİRİŞ

Çocuk edebiyatının ilgi alanına giren resimli roman, resimli hikaye, çizgi roman, çizgi hikaye türleri işlevleri ve hazırlanışlarında uyulan kriterler itibarıyla benzerlik gösterirler. Gerek resim gerekse anlatım özellikleri yönünden tek grupta değerlendirdiğimiz bu tür çocuk kitaplarının oluşmasında izlenecek kriterler ve eğitime olan katkıları üzerinde durduğumuz çalışmamızda, resimli kitapların ülkemizde ve dünyadaki tarihçesini vererek başlamayı uygun bulduk.

Resimle anlatımın tarihçesi ilk çağlara, hatta mağara devrinde yapılmış resimlere kadar iner.

Çizgi romanlar konusunda araştırma yapan bazı bilim adamları, çizgi öykü dizileriyle, ya da Mısır hiyeroglifleri ve mağara devri resimlere arasında bir bağ kurmaya çalışmışlardır. Böyle bir açıklama, konuyu zorlamak olur¹.

Şu an bilinen ve kabul edilen gerçek, çizgi öykü ve çizgi romanların XIX. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştiğidir. Fakat özellikle, bu gelişmeye neden olmuş XVIII. yüzyıl İngiltere'sinin hiciv edebiyatı ve XIX. yüzyıl Almanya'sının "Bilderbogen" leri üzerinde durmak gerekir. XVIII. yüzyıl İngiltere'sinin ressamlarından William Hogarth, ilk defa yazıyla resmi birleştirmiş ve resim serileri çizmeye başlamıştır. "Cartoon" yani çizgi resim sözcüğü ilk defa bu resimler için kullanılmıştır. Sonraları çizgi öykü ve romanların önemli bir parçası olacak olan "balon"lar, yine ilk kez Hogarth tarafından kullanılmıştır. Hogarth'ın en ünlü yapıtları o devrin toplumu eleştiren The Rake's Progress (1735) ve Marriage

¹ TUNCER, Nilüfer, Çizgi Roman ve Çocuk, İstanbul-1993, s.9

a' la Mode (1745) dur. Hogarth'ın başlattığı resim dizisini, Thomas Rowlandson (1756-1827) geliştirmiş ve James Gillray (1697-1764) da Avrupa'ya tanıtmıştır. "Bilderbogen" ler hareketli baskının bulunmasından önce, tahta veya bakır levhalara çizilen resimli hikayelerdir. Esas etki, XVIII. yüzyılda Alman Wilhelm Busch (1832-1908)'un Max und Moritz (1865) adlı dizisiyle olmuştur. Bu eseriyle Busch, Amerikan çizgi roman ve hikayelerinin doğmasına neden olmuştur².

Türkiye'de çocuk edebiyatıyla ilgili çalışmalar batı ülkelerindeki çalışmalara göre çok geç başlamıştır.

Çocukların okuyup zevk alabilecekleri ve aynı zamanda da eğitici yönleri bulunan edebi eserler konusunda bilinçli olarak yaklaşımlar II. Meşrutiyet devrinde görülmüştür³.

1920-1925 yılları, çizgi öykünün olgunlaşıp, ana hatlarını aldığı dönemdir. Aynı zamanda bu form, kendini bu dönemde bir sanat biçimi olarak kabul ettirmiştir. Özelleşme gerekli olmuş; her ressam kendi yarattığı konuya sadık kalma zorunluluğunu duymuştur. Yine bu dönemde, çizgi öykülerin iyi kazanç getirdiği gerçeği anlaşılmıştır⁴.

Çocuk edebiyatının geliştirilmesi, Cumhuriyet dönemi politikalarından biriydi.

Cumhuriyetin ilk beş yılı çocuk edebiyatımız açısından durgun geçerken, 1928'de yapılan harf devrimiyle bu alanda hissedilir bir gayret başlamıştır⁵. Savaştan yeni çıkmış, ekonomik ve sosyal yaralarını sarmaya ve toparlamaya çalışan bir toplumda çok normal olan bir durgunluktur bu elbette. Hatta daha önceki yılların etkisiyle de, I. Dünya Savaşı dönemini de içine alan bir durgunluğun devamıdır⁶.

² TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.11

³ GÜREL, Zeki, Cumhuriyet Devri Çocuk Edebiyatı, Ankara-1998, s.6

⁴ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.12

⁵ GÜREL, Zeki, a.g.e. s.6

⁶ URAL, Serpil, "Cumhuriyet Dönemi Türk Çocuk Edebiyatı", Ankara-1995, s.26

Artık önemli eserlerin yeni harflerle yazılması gibi kapsamlı bir çalışma gerekmektedir. Bu dönem, özellikle Latin harfleriyle tekrar yazmak üzerine yoğunlaşarak geçtiği için yeni eserler ortaya çıkarılamamıştır⁷.

Harf devriminden sonra öğrenim görmüş kişilerin artık iş başında olduklarını görüyoruz. Bu Cumhuriyet kuşağının öğretmenleri inançlı, çocuklarda okuma alışkanlığı yaratmayı amaçlayan eğitimcilerdi. Okullarda yalnız ders kitaplarının değil, hikaye kitaplarının, dergi ve benzeri yayınların da bulunmasından yana oldular. Bu dönemde çocuk edebiyatı ve yayıncılığı sahasına okul öğretmenleri ve müfettişlerin de katıldığını görüyoruz. Tahsin Demiray, Mehmet Faruk Gürtunca (Türkiye Yayınevi) ve Ramazan Gökalp Arkin (Arkin Kitabevi) gibi. Bu eğitimcilerin gayretleriyle çocuk yayını sayısı artmış ve çocuk edebiyatı yeni örnekler kazanmıştır⁸.

1930'lar Amerika Birleşik Devletleri'nde macerayı konu alan çizgi öyküler saltanat sürmüş, bir çok öykü yayınlanmıştır. Çizgi resimli güldürü ve hayvan öykülerinde bile, macera ögesine ağırlık verilmiştir. Bugün tanınan ve sevilen pek çok öykü, bu dönemin ürünlerindedir⁹.

1940'lı yıllarda başta Avrupa olmak üzere bir çok ülke, Amerikan çizgi öykülerinin egemenliğine girmiştir. Bunda dolayı, İngiltere, İspanya, Japonya, Yugoslavya ve Arjantin'de, yayıncılar kendilerine özgü eserleri hızla çıkarma yoluna gitmişlerdir. Bunlardan Belçikalı Herge'in Tenten'(1946)i, sonradan büyük başarı kazanmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı yıllarında, çizgi öykülerin gelişmesi ve yayılması büyük ölçüde yavaşlamıştır¹⁰.

⁷ URAL, Serpil, a.g.t. s.26

⁸ URAL, Serpil, a.g.t. s.27

⁹ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.14

¹⁰ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.15

1940'lı ve 1950'li yıllara, çocuk edebiyatımız açısından Cumhuriyet döneminin en verimli yıllarıdır diyebiliriz. Ortaya konulan yeni eserler, yayınlanan çocuk kitabı sayısı, çocuk edebiyatı alanındaki derleme ve bilimsel çalışmalar bu yıllarda çok arttı. Çocuk edebiyatında adeta bir patlama yaşandı¹¹.

Türkiye'de resimli kitap ve çizgi roman eserlerinde imzası bulunan sanatkarlardan bazıları şunlardır: Mustafa Eremektar (Mıstık), Tan Oral, İsa Çelik, Yıldız Çıbroğlu, Mehmet Sönmez, Can Göknil, Fatih Erdoğan, İsmail Güleç, Orhan Dündar, Erhan Dündar, Ayhan Başoğlu, Ahmet Yozgat, Reha Yalnızcık, Suzan Çataloluk, Vehip Sinan, Yıldız Evirgen, Serpil Ural, İsmail Kaya, Hatice Gülensoy, Ahmet Efe, M. Afşin Gürler, Engin Köseoğlu, Macide Tantürkü, Mustafa Delioğlu vb¹².

Ahmet ve Naime Yaşaroğlu'nun hazırladığı "Okul ve Aile Ansiklopedisi" 1949'da yayınlanmıştır. 1945'te "Doğan Kardeş" ve 1943'te "Çocuk Haftası" dergileri yayın hayatına başlamıştır¹³.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk örnek bir gazetenin tirajını arttırmak amacıyla pazar ekinde çıkardığı Yellow Kid (Richard Outcault-1986) adlı çizgi öyküdür. Çizgi roman formunun bütün temel unsurları (süregelen öykü, süregelen karakterler, resim içinde diyalog gibi) bu öyküde vardır. Bu dizi kısa zamanda büyük ilgi toplamış ve başka gazetelerin de bu tür yayınlar yapmaya başlamalarına sebep olmuştur. The Katzenjammer Kids, Little Nemo ve Krazy Kat bu dönemin tanınmış dizilerindedir. ABD'den sonra Avrupa'ya da sıçrayan bu akım, kısa sürede İngiltere, İsveç, Hollanda, Danimarka, Finlandiya gibi ülkelerle birlikte, Güney Amerika, Meksika, Avustralya ve Japonya'yı da etkisi altına almıştır. Profesör Nimbus, Fransa'da ilk çizgi öykü olarak 1934'te yayınlanmıştır¹⁴.

¹¹ URAL, Serpil, a.g.t. s.27

¹² GÜREL, Zeki, a.g.e. s.11

¹³ URAL, Serpil, a.g.t. s.27

¹⁴ TUNCER, Nilüfer, "Çizgi Romanların Olumlu ve Olumsuz Yönleri Açısından Çocuk Edebiyatındaki Yeri", Ankara-1995, s.78

Çizgi öykülerin giderek içerik ve resimleme yönlerinden gelişmesi, hatta bu alanda yetenekli yazar ve ressamı ortaya çıkarması, yayıncıları eski öyküleri kitap halinde toplayıp piyasaya sürmeye itmiş, 1934 yılında kitapçıklar halindeki çizgi romanlar, gazete satış kulübelerinde satışa konulmaya başlamıştır. İlk orijinal materyalli çizgi roman olan New Fun 1935'te çıktı¹⁵.

Ama 1938'de çıkan ve yeni bir akım başlatan çizgi roman Superman'dir. Bundan sonra bir çok taklitleri çıkmıştır. Örümcek Adam, Superwomen gibi.

II. Dünya Savaşı sırasında çizgi romanlar büyük gelişme gösterdi. Bu arada çizgi romanlardan, bazı alanlarda (askeri eğitim vermek amacıyla) yararlanılmaya çalışıldı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra çizgi romanların eski ilgiyi biraz da olsa kaybetmelerinden sonra özellikle korku ve dehşet içeren çizgi romanlar çıkarılmaya başlandı. Bu sırada ABD Senatosu "gençlerdeki suç işleme" konusunu incelerken çizgi romanları da araştırma yoluna gitti. İşin kötüyü gidebileceğini hisseden yayıncılar, bir araya gelerek anlaştılar ve "Çizgi Roman Yayın Kurulları" adı altında hazırladıkları bir dizi prensiplerle kendi yayınlarını kontrol altına almaya başladılar. Buna göre her zaman doğru ve haklı olan kazanacak; kolluk kuvvetleri, hukuk düzeni küçük düşürülmeyecek; suça, alkole, uyuşturucu maddelere özendirilecek sözler ve resimler bulunmayacak; pornografik yayın yapılmayacaktır. Yayıncılar bu kurallara sahip çıkarak soruşturmadan kurtuldular. Ancak çizgi romanlar bundan sonra büyük bir atılım yapamadı. "Comix" adı verilen korsan çizgi romanları, her tür konuyu işleyerek 1960'larda bir atılım yaptılar; ama sürekli bir başarı kazanamadılar¹⁶.

1940lı yılların çocuk edebiyatına bir önemli katkısı da ilk kez okul öncesi yaşlardaki çocuklar için resimli kitapların yayınlanmaya başlamasıdır¹⁷.

¹⁵ TUNCER, Nilüfer, a.g.t. s.79

¹⁶ TUNCER, Nilüfer, a.g.t. s.79

¹⁷ URAL, Serpil, a.g.t. s.27

Cemal Nadir. Güleri Dede ile Dalkavuk Torun dizileri dışında Türkiye Bibliyografyası'na göre ilk çizgi roman türü yayın, Çocuk Dünyası adlı derginin eki olarak yayınlanan Kara Maske'dir. Haftalık olan bu yayın 1940-1943 arasında çıkmış; önceleri tamamen çizgi roman görünümündeyken, 1942'den sonraki sayıları, yalnız metin içeren bir yayın şekline dönüşmüştür. 1939'da yayına başlayan 1001 Roman, içeriği tamamen çizgi roman olmadığından başlangıç olarak alınmamıştır. Oysa Mandrake, Tarzan gibi en tanınmış çizgi romanlardan bölümler içermiştir¹⁸.

1948'den başlayarak çizgi romanların da Türk çocuk yayıncılığında yerini almaya başladığını görüyoruz. İlk örnekler arasında "Swing", "1001 Özel", "Pekos Bill", "Tarzan", "Miki Maus", "Vak Vak Kardeş" ve "Türk Kahramanı Köroğlu" nu sayabiliriz¹⁹.

Avrupa, Latin Amerika ve Japonya gibi ülkelerin çizgi romanları, orijinallik, mükemmellik, heyecan ve nükte bakımından Amerika Birleşik Devletleri'nin çizgi romanlarıyla yarışmaya başladılar. Belçika'da Tenten, Fransa'da Asteriks, İngiltere'de Andy Capp gibi²⁰.

1960'lardan itibaren çizgi romanlar bilimsel olarak incelenmeye başlanmıştır. Uluslar arası konferanslar ve seminerler yapıldı. Luvr Müzesi ile New York Kültür Merkezi'nde önemli sergiler açıldı. Üniversitelerde çizgi romanların bilimsel olarak incelenmesi için dersler konuldu, dernekler kuruldu ve müzeler açıldı²¹.

Almanya'da anaokulları ve ilkokullarda çizgi romanlardan yararlanılmaktadır. Çocuklara tiyatro yapmak; çizgi romanları boyatmak, boş balonları doldurmak gibi çeşitli işlemler de yaptırılmaktadır. Konuşma sıkıntısı çeken çocuğa çizgi romanlar

¹⁸ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.23

¹⁹ URAL, Serpil, a.g.t. s.27

²⁰ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.23

²¹ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.23

anlattırılarak, ya da kendi metnini, ve de hatta resmini kendisinin hazırlamasına imkan verilerek, sıkıntısından kurtulması sağlanmaktadır²².

Bu gibi oyunlar, çocukların bilinçlenmesinde ve kişilik gelişimlerinde önemli rol oynarlar. Bu tür oyunlar çocuğu hayata hazırlar. Örnekler ne kadar olumlu ve ne kadar çoksa o kadar faydalı olur. Çünkü insanlar, bu tip oyunlarla insanlığın bilincine varırlar.

İngiltere’de çizgi romanlardaki karakterler sınıfta tartışılmakta, uygun olmayan durumlar için eserin editörüne görüş bildirilmektedir²³.

Yine bu yıllarda Çocuk Esirgeme Kurumu’nun yayın kolunun başında Ahmet Muhip Dranas bulunmaktadır. Ahmet Muhip Dranas’ın yönetiminde Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Türk çocuk edebiyatına önemli katkıları olmuştur. Çocuklar için dizi kitaplar hazırlanmış, ucuz baskılar yapılarak çocuk kitabının herkese ulaşmasına gayret ve önem verilmiştir. Kurumun yayınladığı “Çocuk” adlı dergide pek çok yeni yazara ve çizere yer verilmiştir. Bunlar arasında yayınlanan, Cahit Uçuk hanımın öyküleri, uluslar arası çocuk edebiyatı ödülllerinden en önemlisi olan Andersen ödülüne Türkiye’nin aday gösterilmesini sağlamıştır. Yeni harflerin kullanılmaya başlamasıyla, halk diline yakın daha temiz bir Türkçe’nin yerleşmesi için gösterilen çabalar, yeni okul sisteminin yerleştirilmesi, Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu gibi meslek okullarının kurulması ve benzeri eğitim politikalarının sonuçları, bu yıllarda alınmaya başlamıştır. Yetişen Türk yazar, şair, grafikçi ve yayıncılar çocuk edebiyatı dalında da ürünlerini vermektedir²⁴.

²² TUNCER, Nilüfer, a.g.t. s.82

²³ TUNCER, Nilüfer, a.g.t., s.82

²⁴ URAL, Serpil, a.g.t. s.27

II. Dünya Savaşı'nın olumsuzlukları, çeviri olan bu yayınlara da yansımış; çok az sayıda yayın çıkmıştır. Ancak 1948'de Swing'le başlayan çizgi-roman akımı kısa sürede artmış, bu arada yerli yapıtlar da 1953 yılında Türk Kahramanı Köroğlu ile piyasaya çıkmıştır²⁵.

1970'li yılların sonlarında bazı bankalar çocuk dergileri yayınlayıp ücretsiz dağıtmaya başladılar. Kumbara, Başka Çocuk, Pamuk Çocuk dergileri gibi²⁶.

Masal, hikaye ve romanlarda yetmişli yılların değişimi eserlere yansımıştır. 1970'ten sonra çocuğu toplum problemlerinin içine alma çabası bu değişikliklerin başlıca sebebidir. 1970 öncesinde başlayan ideolojik çekişmeler çocuk edebiyatımıza da zamanla bütün acımasızlığıyla yansımıştır²⁷.

Bu karışık ortamda 1979 yılı, Dünya Çocuk Yılı olarak Türkiye'de de ilgiyi çocuk kitaplarına yöneltti. Çeşitli kuruluşlar o yıl çocuk kitabı yayınladı. Bu dalda ödüller verildi. Konuyla ilgili toplantılar düzenlendi. Pek çok yeni yazar ve çizer Dünya Çocuk Yılı sayesinde ilk kitaplarını yayınlama fırsatı bularak çocuk edebiyatımıza girmiş oldular²⁸.

1979'daki bu yoğun ilgi, yılın bitmesiyle sona erdi. 1980'li yıllar çocuk edebiyatı, özellikle de çocuk yayıncılığı için hiç de iyi olmayan bir döneme girmiş oldu. Çocuk edebiyatımız çelişkiler içinde bocalamaya başladı²⁹.

1980 sonrasının çocuk edebiyatımız açısından en önemli tarafı çocuk edebiyatı çalışmalarının her sene yayınlanan yıllıklarda "Çocuk Edebiyatı" başlığı altında müstakil olarak değerlendiriliyor olmasıdır. Varlık Yıllığı, Nesin Vakfı Edebiyat

²⁵ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.24

²⁶ URAL, Serpil, a.g.t. s.27

²⁷ GÜREL, Zeki, a.g.e. s.7

²⁸ URAL, Serpil, a.g.t. s.28

²⁹ URAL, Serpil, a.g.t. s.28

Yıllığı, Suffe Kùltür ve Sanat Yıllığı, Yazarlar Birliği Kùltür ve Sanat Yıllığı bu yıllık çalışmalarından bir kaçıdır³⁰.

Bu yıllarda yaşanan ekonomik dar boğaz, kağıt fiyatlarındaki akıl almaz artış, yurt çapında yaygınlaşan ve kanal sayısı artan televizyon ve yeni bir moda gibi benimsenen video, kitap satışlarını hızla düşürdü. Bu sonuç tabiidir ki, yayınlanan kitap sayısını da azalttı. Çelişkili olan nokta şudur ki, artık yayınlanan çocuk kitaplarının içeriği alanında bilinçli yeni yazarlar, çizerler vardı. Gelişen baskı teknolojisi, dış pazara açılma kaygısı çok kaliteli çocuk kitaplarının yayınlanmasını mümkün kılıyordu. Ne yazık ki bu nitelikte, kaliteli çocuk edebiyatı ürünlerine yeterli alıcı yoktu³¹.

Bir diğer çelişki de, yayınlanan çocuk kitapları azalırken çocuk kitabı basan yayınevlerinin artmış olmasıydı. Çocuk edebiyatını konu alan katalog, bibliyografya, eleştiri ve araştırmaların yayın sayısı da artmaktaydı. Panel, konferans, seminer gibi toplantılara, çocuk yayını sergilerine daha sık rastlanır oldu. Görünen oydu ki, çocuk edebiyatının değerini anlayan bilinçli bir azınlık bu konu üzerinde durmak ve önemini duyurmak istemekte ama toplumun çocuk kitabına ilgisi giderek azalmaktaydı³².

Cumhuriyetimizin geçen yetmiş yılına şöyle bir dönüp bakınca, ilk kırk kırkbeş yıl içinde bütün yurttta düzenli eğitim politikasının çocuk edebiyatına da yansiyarak olumlu sonuçlar verdiğini görüyoruz.

Çocuk için oluşturulacak kitaplar her bakımdan bir bütün ve uyum içinde olmalıdır. Anlatım tekniklerinin yanında çocuğun hayal gücünü hareketlendirmesi gereken resimler bulunmalı ve en ince ayrıntıya kadar düşünülmelidir.

³⁰ GÜREL, Zeki, a.g.e. s.9

³¹ URAL, Serpil, a.g.t. s.28

³² URAL, Serpil, a.g.t., s.29

I. BÖLÜM

1. ÇOCUK KİTAPLARININ SINIFLANDIRILMASI

1.1. Resimli Kitaplarda Tür:

Çocuk doğal olarak güzeli arar. Bu duygu iyi yönlendirilirse ilerde çocuğun bir sanatçı olmasa bile sanattan zevk alan birisi olması sağlanabilir. Bir bebeğin ya da küçük çocuğun odasında, nasıl olsa anlamaz diye uyumsuz renkteki eşyayı yerleştirmek yanlış olur. Çocuk anlar, çocuk aradığını değil bulduğunu da benimsemeyi öğrenebilir. Çocuğun sonradan zevksiz birisi olması istenmiyorsa ona renkte, çizgide en iyiyi, en uyumluyu sunmak gerekir.

Bütün bu gereksinimler yanında yaş grupları da kitapların oluşumunda belirleyicidir. etkiler. Gereksinimlerle birlikte yaş grupları, kitabı hem içerik hem de tür, kağıt, hurufat, çizim, renk açısından etkiler. Çocuklar için oluşturulacak kitapların türleri Yurdadoğ tarafından¹ masallar, hayvan masalları (fabıllar), öykü ve romanlar, bilim kurgu öykü ve romanlar, çizgi romanlar, biyografiler, tiyatro eserleri, şiir kitapları. bilgi verici kitaplar biçiminde belirlenmiştir. Biz de bu tasnifi dikkate aldık.

¹ YURDADOĞ, Berin. "Çeşitli Yaş Gruplarında Çocuk Kitaplarının Kağıt, Hurufat ve Renk Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar", Ankara-1995, s.49-51

1.1.1 Masallar

Masallar okul öncesi dönemle, okul döneminin ilk aşamasına yönelik olarak hazırlanan çocuk kitaplarıdır. İçerik olarak ya insan, hayvan, bitki ya da tümüyle doğa işlenir, ya da peri, cin, dev gibi hayal alemi yaratıklarına yer verilir. Her iki türün bir arada ele alınması da mümkündür.

Masallarda insanların hayvanlarla, bitkilerle, cinler, perilerle, ya da insanların hayvanlarla, bitkilerle, cinler, perilerle, ya da rüzgarla yağmurla konuşması çocuğu yadırgatmaz. Atın ya da filin uçması çocuğa ters gelmez. Çocuğun beklentisi, kötünün yenilmesi, iyinin yenmesi, prensin prensesi kurtarması ve “mutlu son”dur.

Masallar, hayal ürünü yaratıklar yanında tarihten, efsanelerden folklordan da kahramanları anlatması açısından (a) beklentiler, (b) hayal gücünü artırıcı, milli ve evrensel konularda çocuğu bilinçlendirici olmak özelliğini taşır. Milli Kültürü, değer yargılarını yansıtmaları açısından da önemli eserlerdir. Çocuk bir masalı okurken, sadece bir olayı ve olay içinde yer alan davranış biçimlerini, uygulanan değer yargılarını değil ana dilinin yapısını, esnekliğini, güzelliğini de öğrenir. O halde denilebilir ki, masal, çocuğa, hem cesaret, adalet dürüstlük, iyilik, sözünün eri olmak, özveride bulunmak gibi kavramları tanınmasına, hem gelenek ve göreneklerini öğrenmesine, hem de dil zenginliğinin ve güzelliğinin tadına varmasına yardım eder.

Bu türde çocuk eserlerini hazırlanmasında masal araştırmacılarımızdan Saim Sakaolu, Bilge Seyidoğlu, Umay Günay vb. çalışmaları dikkate alınmalıdır. Eserlerindeki derleme metinler çocuklar için yeniden düzenlenmelidir. Bunların yanında suni masallar ortaya koyan Eflatun Cem Güney’in de çalışmaları konuya yardımcı olacaktır.

Eflatun Cem Güney, 1956’da “Açıl Sofra Açıl” adlı masal kitabıyla Hans Christian Andersen Payesi şeref diploması almaya hak kazanmıştır. Yine aynı

yazarımız, 1960 yılında “Dede Korkut Masalları” isimli yapıtıyla aynı ödüle ikinci defa layık görülmüştür. Bu durumda Eflatun Cem Güney’e “Dünya Çocuk Edebiyatı Sertifikası” verilmiştir.

1.1.2. Hayvan masalları (Fabıllar)

Kahramanları genellikle hayvan olan bu eserler düz yazı biçiminde de manzum olarak da görülür. Lafonten ve Ezop (Aisopos) masalları dünyaca meşhur eserlerdir ve çocuklara hayat gerçeklerini çekici bir tarzda eğlendirerek, düşündürerek vermeleri ile tanınırlar.

Lafonten, Hintli bir filozof olan Beydeba’dan aldığı onsekiz hikayeyle dünyaca meşhur bir yazar olmuştur.

Hindistan’ın Sanskrit denilen eski dilinde yazılan Beydeba’nın Kelile ve Dimne adlı eseri tercüme yoluyla çeşitli ülkelere yayılmıştır. Bu eser Osmanlı kütüphanesini oluşturan eski eserler arasında “Hümayun Name” adıyla geçmektedir. Gerek insanlara ve gerek hayvanlara dair bir çok güzel hikaye tasvir edilerek, okuyanları hem eğlendirip ve hem de onları fikren faydalandırır².

1.1.3. Fıkralar

En güzel örneğini Nasreddin Hoca’da bulan bu tür eserler çocuğa kısacık bir yazıyla neler anlatabileceğini öğretmesi açısından değerlidirler. Çocuk bu fıkraları dinler, okur, anlatır ve en önemlisi düşünür, nüktesini bulmaya çalışır. “Bir milleti anlamak istiyorsanız neye güldüklerini inceleyiniz; hangi yapıda olduklarını açıkça görürsünüz” denmesinin nedeni de herhalde bu olsa gerek.

² BEYDEBA, Kelile ve Dimne, Çev: Selahaddin Alpay: İstanbul-1972, s.6-8

1.1.4. Öykü ve romanlar

Okul öncesinin son yıllarından başlayarak bütün okul dönemi boyunca öykü ve romanlar çocuğun zihinsel olarak sağlıklı gelişmesini sağlar. Çünkü çocuk masallardan ve fabıllardan çok şey öğrenir ama her şey bir hayal alemi içinde akıp gitmektedir. Ama önemli olan belli bir yaştan itibaren çocuğun yere sağlam basmasını sağlamak, gerçekleri görmesine fırsat yaratmaktır. Bu nedenle, kısa oldukları için, önce öyküler, daha sonra öykülerle birlikte romanlar çocuklar için değerli hazinelerdir.

1.1.5. Bilim - kurgu öykü ve romanlar

Bilim – kurgu eserlerin çocuklara okutulmaması gerektiğini savunanlar, aksini ileri sürenler kadar çoktur. Ancak yirmibirinci yüzyıla girerken üzerinde önemle durulması gereken nokta, çocuğun bilgi ve becerisi kadar hayal gücünü de geliştirmeye gereksinim duyduğudur. Yaratıcı güç, hayal gücünü akılcı bir biçimde kullanmak değil midir? Bugün yeni bilim – kurgu eserlere karşı çıkanlar dün kendi çocukluklarında herhalde Jules Verne’i okuma fırsatı bulamamış ya da büyükleri tarafından kendisine bu tür eserler okutturulmamış olanlardır. Bugün bir Asimov tanınmış bir fizikçi olmanın yanında klasikliği kabul edilmiş bir bilim – kurgu yazarıdır. Bilim kurgu eserleri çocuklar için çok önemlidir. Yeter ki kurgu kısmında hayal gücü bilimsel verilere çok ters düşmesin, içerik, değer yargıları açısından çocuğu kuşkuya düşürecek biçimde olmasın.

1.1.6. Çizgi romanlar

Henüz okumayı çok iyi beceremeyenlerle, okumayı bilmekle beraber, bir olayın sonunu anlamak için sayfalarca okumaya tahammül edemeyen çocuklar çizgi

romandan büyük zevk alacaklardır. Tarihle ilgili sıkıcı bir konu çizgi romanla hem de çok kısa bir zamanda çocuğun bilgi hazinesine yerleştirilebilir. Ancak bu tür eserlerde çizginin sanatsal yapısı çok önemlidir. Bir Walt Disney hala “en büyük” diye biliniyorsa çizginin ve rengin uyumlu bütünleşmesinin rolü hesaba katılmalıdır.

Çizgi romanlarda önemli olan nokta, çocuğun kolaya kaçmasını önleyebilmektir. Çocuk sadece çizgi ve renkle, sadece olayı öğrenmekle eğitilmiş olmaz. Yazının, güzel kullanılan ana dilin öğrenilmesi eğitimi pekiştiren öğelerdendir. Çocuk çizgi roman okumalı ama orada kalmamalı, baloncuklar içindeki yazıdan, sayfalar süren, resim ya da çizimi olmayan metinlere geçebilmelidir.

1.1.7. Biyografiler

Çocuğun kendine bir model aradığı dönemden itibaren biyografik eserlere yönelinmelidir. Okul öncesi çocuğa okunarak, okul çocuğunun okuması sağlanarak kahraman olma başarılı olma, saygınlık kazanma gibi gereksinimleri karşılanmalıdır.

1.1.8. Tiyatro eserleri

Çocuk tiyatro eserleri yaratıcı gücü geliştirme açısından çok önemlidir. İçeriği ne olursa olsun sağlam bir kurgu çocuğun gelişimi için çok yararlıdır.

1.1.9. Şiir kitapları

Okumanın zevk için de olabileceğini en iyi biçimde kanıtlayan eserler şiir kitaplarıdır. Şiir çocuğa doğanın bütünlüğü içinde sevginin yüceliğini, paylaşmanın güzelliğini, ana dilinin kıvraklığını öğretir.

1.1.10. Bilgi verici kitaplar

Okul döneminden itibaren giderek resmi azalan, yazıları çoğalan, harfleri küçülen bu eserler eğitimin bir süreç olduğunu, beşikten mezara devam etmesi gerektiğini en iyi vurgulayan yayınlardır. Çocuk kitaplarının istenen kalitede olup olmadığını belirleyen bir takım kriterler saptanmış bulunmaktadır. Bunlar, kitabın, içerik konusunda işlenişi, fiziki yapısı, resimlenmesi gibi açılardan kitabın taşınması gereken özellikleri vurgular.

Bu türlere ilave olarak çocuklar için hazırlanacak kitaplara destanlar ve efsaneleri eklemeyi teklif ediyoruz.

1.1.11. Destanlar

Destanların en önemli özelliği milli olmalarıdır. Destanlarda anlatılan olaylar gerçek olarak kabul edilirler ve bu olayların pek çoğuna tarih sahnelerinde rastlamamız mümkündür.

Türk kültürü takip edilebildiği günden bugüne pek çok destan örnekleri vermiştir. Oğuz Kağan Destanı, Göç Destanı, Türeyiş Destanı, Manas Destanı vb...

Bu destanlarımız çocuklar için yeniden düzenlenebilir. Milli duygular kazandırılarak çocuğun kendisine milli kahramanlar seçmesine yardımcı olur. Çocuğun kahraman seçme ve onu örnek alma gereksinimiyle seçeceği kahraman, güncel olayların içine katılarak tarih ve günümüz arasında köprü olabilir.

Manas'ın özgürlük mücadelesi, Göç Destanı'ndaki toprak bilinci, çocukta bunlara paralel duyguların gelişmesine sebep olacaktır.

1.1.12. Efsaneler

Anonim halk edebiyatı türlerinden birisi olan efsaneler, kısa ve vurgulu anlatımları itibarıyla çocuklar için hazırlanacak kitaplarda bir tür olarak kullanabiliriz. Efsaneler çocuklar için hazırlandığında şu etkileri yapabilir: İyiyle kötünün ayrımı, milli ve dini değerlere saygıyı öğretir ve geliştirir. İçindeki olağanüstülükler çocukların hayal dünyasında tuhaf karşılanmayacaktır.

“Ekmeğe saygı” Türk kültürünün bir özelliğidir. Ekmeğe herhangi bir şekilde saygısızlık eden taş kesilerek cezalandırılır. Bunun tam tersi bir durumda da kişi ödüllendirilmektedir³.

2. RESİMLİ ÖYKÜ KİTAPLARI

Gönen'in 1988 yılında yaptığı araştırma⁴; günlük eğitim faaliyeti programına ilave olarak, resimli kitaplarla yapılan destekleyici eğitimin, anaokuluna giden 4-5 yaş çocuklarının dil gelişimlerine etkisi incelenmiştir. Deneysel nitelikteki araştırmada, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü Uygulama Anaokulu'na giden çocuklar deney, bir özel anaokuluna giden çocuklar ise kontrol grubunu oluşturmuşlardır. Denver Gelişimsel Tarama Testi uygulandıktan sonra araştırmaya alınan, kırk tanesi deney, kırk tanesi de kontrol grubunu oluşturan çocuklara; Peabody Resim Kalem Testi, Stanford Binet Zeka Testinin Dil Gelişim basamakları ile “Top Tavşan” ve “Karlı Bir Gün” adlı iki resimli kitaptan hazırlanan

³ SAKAOĞLU, Saim. Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu.

⁴ GÖNEN, Mübeccel. “Okul Öncesi Eğitiminde Dil Gelişimi Açısından Resimli Çocuk Kitaplarında Muhteva”, Ankara-1995, s.89

sorular, ön-son test olarak uygulanmışlardır. Ön testlerin uygulanmasından sonra, deney grubuna dört ay süreyle her gün bir resimli kitap okunup, hakkında sorular sorulmuştur. Kontrol grubuna ise dört ay boyunca hiçbir işlem uygulanmamıştır. Dördüncü ayın sonunda, deney ve kontrol gruplarına son test uygulanmıştır.

Sonuçta, 4-5 yaş anaokulu çocuğuna resimli kitap okumanın, dil kullanım stratejilerine göre sorular sormanın, bilinmeyen kelimeleri açıklamanın, kitabın resimlerini anlattırmanın, kitabı özetleme ve diğer tekniklerle dil eğitimi vermenin, çocuğun alıcı-ifade edici dil gelişim düzeyinde, sözcük dağarcığında ve dolayısıyla da dil gelişiminde önemli bir ilerlemeye yol açtığı bulunmuştur. Bu bulgular, okul öncesi çağı çocuklarının dil gelişimlerinde resimli kitaba ağırlık verilmesinin önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Okul öncesi dönemde hikaye anlatımının dili; somut, sade, doğal, gelişen dil istikametinde ve üslubu doğal olmalıdır. Kavramlar; çocuğun yaş, yaşam ve bilgi düzeyinde olmalı, ses tekrarları yapılmalı, anlatım oldukça açık, cümleler gramer bakımından düzgün olmalıdır. Sözcükler doğru kullanılmalı, devrik cümle bulunmamalıdır.

Çocuk, resimli kitap sayesinde kavram, sözcük bilgisi, gramer, anlama, dinleme, sorulara cevap verebilme, öykü zinciri kurabilme, bellek, sıralı cümle üretebilme yeteneğini artırır, dilin zenginliğini fark eder, okuma zevki geliştirebilir.

Resimli kitabın dil gelişimine yardımcı olması için, çocuk kitaptaki resimleri anlatmaya, yarım bırakılan cümleyi tamamlamaya, kitapla ilgili soruları cevaplandırmaya, daha sora da kitabı kendi cümleleri ile özetlemeye teşvik edilmelidir. Bunlar, edebiyatın, çocukların dil gelişimini güdüleyip uyaran yollardır.

Bir-yedi yaş arasındaki çocuklar için hazırlanmış olan kitaplar "Resimli Kitaplar" adı altında toplanmaktadır. Dil, yazı ve resim sanatının ortak ürünü olan bu yapıtlar, çocuğa dili dinleyerek öğretirler⁵.

Küçük çocuklar ilk zamanlarda canlı cansız kavramlarını ayıramazlar. Onlar için çevredeki herşey canlıdır. Herşeyle arkadaşmışçasına konuşurlar⁶.

Çocuğun ilk kitapları ABC kitapları denilen ve çocuğun tanıdığı cisim, hayvan ve insanların resimlerini içeren kitaplardır. Daha sonra çocuk, basit konulu öykülere yönelir⁷.

Bu öyküleri tekrar tekrar işitirken çocuğun sözcük bilgisi artmakta ve böylelikle daha karmaşık öyküleri anlayabilir hale gelmektedir.

İki-dört yaş döneminde kitaplar, çocukla yetişkinler arasında güzel, yararlı ve resimli bir söyleşi aracı olurlar. Bu yaş döneminde dil önem kazanır⁸.

Üç-dört yaş çocuğu için; birbiri ile ilişkili resim ve cümleler ile anlatılan, tek olaylı eğlenceli ve gerçekçi öyküler (yakın çevre, makineler, hayvanlar, günlük yaşantı, bitkiler vs.) ilgi uyandırıcıdır. Bu dönemde çocuk sadece dinlemekte, anlatmaya da çalışmaktadır⁹.

Dört-altı yaş arasında: çocuğun kitabı dinlemeyi, kitapla ilgili soruları cevaplandırmayı, aynı öyküden başka öyküler çıkarmayı öğrenmesi; arkadaşlık, bir arada yaşama ve çevreye uyum sağlama yeteneğini geliştirmesine yardımcı olur. Konuşma, soru sorma ve anlatma bu yaşlarda gelişmektedir¹⁰.

⁵ GÖNEN, Mübeccel, a.g.t. s.88

⁶ YÖRÜKOĞLU, Atalay, Çocuk ve Ruh Sağlığı, Ankara-1979, s.22

⁷ GÖNEN, Mübeccel, a.g.t. s.88

⁸ GÖNEN, Mübeccel, a.g.t. s.88

⁹ GÖNEN, Mübeccel, a.g.t. s.88

Bu dönemde çocuk çevre ile kurduğu etkileşimini zenginleştirir.

Beş-altı yaş çocukları için hazırlanmış kitaplardaki resimlerin ayrıntıları, metnin anlaşılmasını kolaylaştırdığı gibi, çocuğun hayal gücünü de geliştirir¹¹.

Bu kitaplar kavram ve dil yönünden önceliklere göre daha gelişmişlerdir. Heyecanlı ve güldürücü konular da ilgilenilen, kitaplar arasında yer alırlar. Konunun çocukta iyi etkiler bırakmasına dikkat edilmelidir.

2.1. Çizgi Öykülerin Özellikleri

Ülkemizde çizgi öykü ve çocuk ilişkileri üzerinde pek çok araştırması bulunan Tuncer¹² çizgi öykülerin özelliklerini genel bir tanımlamayla şu şekilde gösterir:

- 1) Birbirini izleyen resimlerle anlatılan bir öykü,
- 2) Karakterlerin, bir maceradan diğerine süregelen özellikleri,
- 3) Konuşma veya metnin, resim içinde yer alması,
- 4) Resim ile metnin bir bütün oluşturması, hatta resmin ağır basması,
- 5) Düzenli aralıklarla çıkması.

¹⁰ GÖNEN, Mübeccel, a.g.t. s.88

¹¹ GÖNEN, Mübeccel, a.g.t. s.88-89

¹² TUNCER, Nilüfer, Çizgi Roman ve Çocuk, İstanbul-1993, s.29

2.2. Resimli Öykülerin Yapısal Özellikleri

2.2.1. Çizgi öykülerin konuları

Büyük kitlelere seslenen çizgi öykülerin konularının, her kesimden insanların kavrayabileceği kadar basit, ama ilgi çekecek kadar da değişik olması gerekmektedir. Yazarın karşılaştığı en büyük sorunlarda biri de budur.

Bazı yazarlar Superman gibi bir düş kahramanı ortaya koyarak sorunu çözümlenmektedirler¹³.

Resimli hikaye ve romanlarda çocukların terbiyesi ve zihinsel gelişmesindeki olumlu rolü dikkate alınmalıdır.

Konu hemen hemen bütün çizgi öykülerde belli bir şemaya uygun olarak işlenir:

- Düzen
- Düzenin bozulması
- Kahramanla kötü kişinin çatışması
- Kahraman sayesinde düzenin geri getirilmesi gibi.

Bu şema bugün de macera içeren bütün çizgi öykülerde geçerlidir.

Temalar çok çeşitlilik göstermektedir. Cohan¹⁴, Birleşik Amerika'da yayınlanan çizgi romanların temalarını şöyle saptamıştır: Sosyal değişim, ırkçılık,

¹³ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.31

¹⁴ COHAN, M., "Comic books in the classroom", 1975, s.324-325

denetlenemeyen güç, ayuşturucular, kültür çalışmaları, suş şebekeleri. Ancak bunların dışında, aile ya da kovboy yaşamı, sosyal ve politik yaşam gibi bazı konular da işlenmiştir.

Bazı çizgi öyküler tarihten kaynaklanmaktadır. Ülkemizde yayınlanan çizgi öykülerin hemen hepsi, konularını Türk tarihinden almışlardır. Boğaç Han / Segrek, Uruz / Yigenek, Deli Dumrul / Kanturalı, Emre / Bamsı Beyrek¹⁵ gibi.

Sadece güldürmek için yapılan çizgi romanlar da vardır. Walt Disney'in hayvan öyküleri (Mickey Mause, Donald Duck, vb.), Asteriks, Red Kit bu türe örnek verilebilir. Son iki eserde, folklorik öğeler ve değerler de açıkça görülmektedir.

2.2.2. Çizgi öykülerde karakterler

Korsan çizgi öykülerin dışındaki hemen hemen bütün yayınlarda, Klasik Yunan Tiyatrosunun kesin karakter ayrımı izlenebilir; İyinin karşısında kötü. İyinin, doğrunun, düzenin, ahlakın koruyucusu olup, kuvvet ve hak ondan yanadır. Aynı zamanda, yüz çizgileri ve vücut yapısı olarak da üstün olan kişidir. Kötü ise bazen Orta Çağ inancı olan "dış görünüm, iç görünümü yansıtır" geleneğiyle, abartılmış bir çirkinlik veya acayiplikte görülür¹⁶.

Okuyucunun özdeşleştiği kahramana –ki bu kahraman iyi ve güçlü olandır– bütün olaylara rağmen, hiçbir kötülük gelmez. Okuyucu, kahramanın sonunda başarılı olacağını, bütün engelleri aşacağını bilir. Yine de çocuklar, olayları kahramanla aynı duygular içinde yaşarlar.

¹⁵ DÜNDAR, O.- Dündar, E., Ankara-1994, Dede Korkut

¹⁶ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.32

2.2.3. Çizgi öykülerin dil özellikleri

Çizgi öyküler, dil açısından diğer yazılı edebiyat türünden farklılıklar gösterir. Metindeki temel unsur, sayfalarda pano biçiminde (dikdörtgen veya kare çerçeveli) yazılardır. Bazen resmin altında, sayfanın enine doğru olarak da yer alabilirler. Burada, konuya giriş yapılır; karakter tanıtımları, yer ve zamanla ilgili bilgiler, durum değişikliği, karakterlerin ruhsal durumları hakkında açıklamalar verilir.

Monolog ve diyalogları ise balon biçiminde boşluklar içine yazmak, artık yerleşmiş bir gelenek olmuştur. Bir de düşünce balonları vardır ki, bunlar yoluyla zihne seslenilmektedir. Ses taklitleri ise insan, hayvan ya da herhangi bir araca ait olabilir. Durum değişiklikleri gösterebilir. Genellikle, balonların dışında, fakat resmin içinde yer alırlar¹⁷.

Özel işaretlere gelince: Bunlar artık uluslar arası bir nitelik kazanmışlardır. Örneğin: Kalpler aşkı, soru işaretleri şaşkınlığı ya da belirsizliği, notalar müziği, ünlem işaretleri şaşkınlığı, spiral, yıldız, daireler baş dönmesi ve kendini kaybetme gibi durumları, başta damlacıklar terlemeyi, vb. sembolize etmektedirler¹⁸.

Ülkemizde çizgi öyküleri oluştururken Türkçe'nin doğru kullanılmasına ve anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir. Çocukların Türkçe'yi sevmeleri ve severek kullanmaları teşvik edilmelidir¹⁹.

2.2.4. Çizgi öykülerde zaman

Zaman genellikle açıktır ve sınırsızdır; geriye (geçmiş) dönebilir, ileriye (geleceğe) de yönelebilir. Gerçek zaman kullanılmaz; Sürekli "şimdiki zaman" da

¹⁷ TUNCER, Nilüfer, a.g.e.s.37

¹⁸ PFORTE, Dietgar, "Comics im ästhetischem Unterricht", 1972, s.37.

¹⁹ TRT Genel Yayın Planı, Ekim 1999-Ekim 2000, s.29

yaşanır. Çizgi romanların şimdiki zamanı kullanması, ya da konuyu şimdiki zaman üslubu ile ele alması, okuyuculara çekici gelmektedir.

2.3. Resimli Öykülerin Grafik Özellikleri

Çizgi hikayelerin en önemli özelliklerinde biri de resimlerdir. Gerçekten, bu yayınların ilgiyi en önce çeken yönü, görsel çekiciliğidir. Genellikle, çizgi hikayelerin resimleri, karikatür veya statik resimle aynı grupta değerlendirilir. Oysa karikatür ve resim, belli bir şeyi vurgular. Çizgi hikaye resimlerinde ise, her şeyden önce devamlılık vardır.

Sinemada kullanılan montaj, kesme, çerçeveleme gibi bir çok teknik, önce çizgi hikayelerde denenmiştir. Süregelen sahneler, bakış ve perspektif değişiklikleri, "zoom" efektleri, farklı kamera açıları, detayları alış, yakın çekim, geriye dönüş, ya da ileriye gidiş imkanları, her iki türde de vardır. Daha sonraları sinema çizgi hikayelere teknik yenilikler göstermiştir. Özellikle, hareketlerin ayrıntılı olarak kağıt üzerine geçirilmesinde, ışık ve derinlik belirtmelerinde sinemadaki tecrübelerden faydalanılmıştır²⁰.

Çizgi öykü ressamlarının karşılaştıkları sorunlardan biri, metni resimle tekrarlamaktan kaçınmak; diğeri de, birbirini izleyen ama yine de değişik olan resimleri çizmektir. Bu ikilemin dışında, her ressamın karşılaştığı, mekan ilişkileri, denge ve form sorunları da vardır.

Öyküyü pano ve resimlere bölmek, her ressamın kendi yaratıcı gücüne bağlı olarak değişir. Bazıları, hareketi aşama aşama çizerek olayı resmederken, bir kısmı – özellikle korsan yayın ressamları- doğrudan doğruya olayı verir. Derinlik yaratmak

²⁰ TUNCER, Nilüfer. a.g.e. s.39-40

in, kimi ressamlar geleneksel perspektif formu olan 6içü değiştirmeyi, kimileri ise figürleri enine, boyuna ya da köşegenli olarak katman katman çizmeyi tercih ederler. Öyküye uygun havayı yaratmak için geri plan tamamen siyah yapılabildiği gibi, cisim veya kişiler ön planda da yer alabilir. Renk önemli cisimleri belirtmekte ve karelere bölünen olayın sürekliliğini sağlamakta kullanılan önemli bir öğedir²¹.

Bu özellikleri DüNDARLAR'ın²² (1994) Dede Korkut Hikayeleri'ni resimlemelerinde görebiliriz.

Çizgi öykülerde sayfa düzeni de önem taşır. Resimler birbiri ardına düzenli bir biçimde gelebileceği gibi, bazen bir resim, diğerinin üstüne çıkabilir; resim büyüklükleri farklı olabilir. Resim ve yazının uyum içinde göze hoş görünmesi, ressamın ustalığına bağlıdır.

Çizgi resimler, "pop" resim sanatını geniş ölçüde etkilemiş, hatta Pablo Picasso'ya kadar bir çok tanınmış ressamın, bu türde eser vermesine neden olmuştur²³.

Çizgi öykü ve romanlar, metin analizi yoluyla yalnızca edebi yönden değerlendirilebilir. Örneğin karakterlerin çizimi, üslubun özellikleri, olaylarla kişiler arasındaki mantıksal bağlantı, çatışmanın çözümü, temalar gibi. Bu tür bir değerlendirme, grafik değerlendirmeyi kapsamadığından eksik bir değerlendirme olur.

Öte yandan, çizgi öykü ve roman resimlemesinin grafik değerlendirmesi, estetik teorisi henüz geliştirilmediğinden yapılamamaktadır. Çizgi öykülerle ilgili olarak, estetik teorisinin geliştirilmesi konusunda Robert C. Harvey²⁴, bazı önerilerde

²¹ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.40-41

²² DÜNDAR, O.-DÜNDAR, E., a.g.e.

²³ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.41

²⁴ HARVEY, Robert C., "The Aesthetics of the comic strip", 1979, s.642

bulunmuştur. Buna göre, değerlendirmede birinci ölçüt, resim ve metnin birbirine ne kadar bağımlı olduğudur. Bazı çizgi öykülerde, metin kendi başına bir bütün olup, resim daha çok tekrar niteliği taşımaktadır. Bazılarında ise, metne gerek yoktur, resimler olayı anlatmaktadır. Her ikisi de çizgi öykü ve roman tanımındaki “birlikte bir bütün oluşturmak” ilkesine ters düştüğünden aslında geçerli değildir. Ancak uzun ve süregelen öykülerde, zaman zaman bir ögenin diğerini bastırması da doğaldır. Değerlendirme yapılırken belli bir kısım değil, öykünün bütünü göz önüne alınmalıdır. Bir diğer ölçüt, yazar-artistin, kendi yaptığı türe uygun olan eski standartları ne ölçüde aşabildiğidir. Bunun için de çizgi öykü ve romanların evrimini iyi bilmek gerekir.

Öyküyü anlatırken yazının ağır basmaması, resimle metin arasındaki nazik dengenin korunması, değerlendirmede dikkat edilmesi gereken bir diğer ölçüttür.

Bunun için ressamlar, sinema efektlerinden yararlanarak, konuşmalı sahneleri değişik görünümlere bölerler. Bu teknik, aynı zamanda dramatik etki de yaratır. Örneğin, yakın görünümün, konuşanın sözlerine derinlik kazandırdığına dilliler dikkat çekerler.

Estetik değerlendirmeyi kolaylaştırmak için dört ögeyi (öykünün bölünmesi, sayfa düzeni, panoların kompozisyonu ve grafik stili) ayrı ayrı inceleyelim:

Öykünün bölünmesi, çizgi öykülerde, anlamlı günlük parçalara ayrılması demektir. Her günlük parça, bir önceki günde kalmış olan hareketi hatırlatmakla başlamalıdır. Kısıtlı bir yer imkanı içinde, gerilimi başarıyla ve uygun tempoyla verebilmektedir. Bölünmelere rağmen, öyküyü akıcılıkla verebilen çizgi roman başarılı olmaktadır. Öykü bölünmesi, dikkatimizi toplama ve çekme süresi ile de ölçülebilir. Özellikle güldürü dizilerinde zamanlama çok önemlidir²⁵.

²⁵ HARVEY, Robert C., a.g.m. s.648

Sayfa düzeni, gazete çizgi öykülerinde kendiliğinden sınırlanmıştır. Çizgi romanlarda, yeni denemelere imkan verecek esneklik vardır.

Grafik stil ise her ressamın kendi çizim biçimidir ve çok değişiklik gösterir. Ressamın stili tanımlanabilir, konusuna uygun olup olmadığı tartışılabilir, ama değerlendirme tamamen kişisel bir yargı olmaktadır.

Kompozisyon, bir çizgi öykü dizisinde her karedeki çeşitli görsel öğelerin seçimi ve düzenidir. Etkili kompozisyonun açık olması gerekir. Çizilen her şey kolaylıkla görülebilmeli, konuyla ilgili olan şeyler karelerde yer almalıdır. Ressam her karede en az gereçle, en çok etkiyi yapabilmelidir.

Başarılı bir kompozisyonda, okuyucunun dikkati, o karede, öykünün anlatımında en büyük payı olan elemana yöneltilmelidir. Bunu Harvey²⁶, “The graphic center of narrative focus” (öykünün grafik merkezi) olarak tanımlamaktadır. Birleşik Amerika’nın başarılı çizgi öykü yaratıcılarından Milton Caniff (Steve Canyon)’in üç kare formülü, günlük çizgi öykülerde oldukça başarılı olmaktadır. Bu formül, daha yakın çekimlerin konuyu veren uzak çekim karesini izleyerek, en son yakın resim çekimle, ressamın istediği etkiyi yapması olarak özetlenebilir.

2.4. Çocuk Resminde Renk Sorunu

Genelde küçük çocukların, canlı renklerden hoşlandıkları, daha ileriki yaşlarda ise çizgiyi daha çok sevdikleri bilinmektedir. Çocukların renk dünyasına ilgi duydukları konusunda da şüphe yoktur. Fakat her renge aynı derecede ilgi duydukları söylenemez.

²⁶ HARVEY, Robert C., a.g.m. s.643

Sözelimi 5-8 yaş çocukları arasında yapılan bir incelemede, erguvan rengi, kırmızı ve sarı, deniz mavisi ilk sırayı alırken; siyah, beyaz, gri ve koyu kahverenginin daha itici bulunduğu saptanmıştır. 9-10 yaş çocuklarında ise, purpur ve yeşilimsi mavi ilgi çekerken; gri, koyu kahverengi, açık yeşil ve açık maviye karşı çocukların ilgisiz kaldıkları gözlenmiştir²⁷.

Tüm bu araştırmalar çocukların değişik yaşlarda değişik renkleri algıladıklarını ya da tepki gösterdiklerini belirtmektedir.

3. ÇOCUK KİTAPLARINDA UYULMASI GEREKEN KRİTERLER

Çocuk için hazırlanacak bir kitabın meydana getirilmesinde amaca ulaşmak için dikkate alınması gereken bazı kriterler vardır. Bu kriterlerin dikkate alınması, esere edebi, sanatsal bir değer kazandıracaktır.

3.1. İçerikle İlgili Kriterler:

Çocuk kitapları,

- 1) Çocuklar için yazılmış olmalıdır.
- 2) Tanrı, insan, hayvan, bitki tümüyle doğa sevgisini işlemelidir.
- 3) Sevginin saygıyla bütünleşmesi gereğini vurgulamalıdır.
- 4) Aile, vatan, millet, bayrak kavramları açıklanmalı, önemleri üzerinde durulmalıdır.
- 5) Özgürlüğünün anlamını, insan için taşıdığı önemi belirtmelidir.
- 6) Sorumluluk – yetki ilişkisi üzerinde durulmalıdır.

²⁷ ÇİLENTİ, Kamuran, Özel Eğitim Yöntemleri, Eskişehir-1989, s.65

- 7) Birlikte yaşamamanın öngördüğü anlayış, hoşgörü, özveri kavramlarını açıklamalıdır.
- 8) Mili kahramanların, insanlığa hizmet vermiş büyüklerin yaşam öykülerini vermelidir.
- 9) Milli kültür öğeleri üzerinde durmalı, gelenek, görenek ve değer yargılarının anlaşılmasını kolaylaştırmalıdır.
- 10) Köşe dönücülüğün değil, çalışarak hak ederek kazanmanın önemi üzerinde durulmalıdır.
- 11) "Ne", "Nasıl", "Niçin" lere cevap verecek bilgileri işienmeli ve eğitimin bir süreç olduğunu belirterek beşikten mezara devam etmesi gerektiğini vurgulamalıdır.
- 12) Hayal gücünü geliştirici konularda gerçekler de aynı özenle ele alınmalıdır.
- 13) İnsan haysiyetine yaraşır davranışların kazandıracığı "erdem" üzerinde durulmalıdır²⁸.

Bu arada resimli öyküler ile çizgi filmlerin arasındaki doğrudan ilişkiyi dikkate alarak: resimli öykülerin canlandırılması gibi görülebilecek çizgi filmlerin de çocuk eğitiminde önemli bir rolü olduğunu vurgulamak gerekiyor.

Bu bağlamda Türkiye'de televizyon yayıncılığını denetleyen RTÜK'ün²⁹ Milli Eğitimin temel ilkeleriyle de örtüşen genel ilkeler ve çocuk yayınları için dikkate aldığı kriterler içerisinde gerekli gördüğümüz bir kaçına burada yer vermekte yarar vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- 1) Türkiye Cumhuriyeti'nin varlık ve bağımsızlığına, Devlet'in ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olmamak.

²⁸ YURDADOĞ, Berin, a.g.t. s.51-52

²⁹ RTÜK, -Radyo Televizyon Üst Kurulu- 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Yönetmelikler ve Tebliğler, Radyo Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara, 1996.

- 2) Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına ters olmamak.
- 3) Toplum şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevkeden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara imkan verilmemesi ilkesine bağlı kalmak.
- 4) Türk milli eğitiminin genel amaçlarına, temel ilkelerine ve milli kültürün geliştirilmesi ilkesine bağlı kalmak.
- 5) Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapılmaması esasına uymak.

3.2. Konunun İşlenişine İlişkin Kriterler:

- 1) Konu bir bütün olarak ele alınmalı, dağıtılmadan, gereksiz ayrıntılara inilmeden sunulmalı, işlenmeli ve sonuçlandırılmalıdır.
- 2) Dil açık sade olmalı, üslup akıcı olmalıdır.
- 3) Kelimeler özenle seçilmeli, çocuğun yaş ve bilgi düzeyine uygun olmalı, kelime hazinesini zenginleştirici nitelikte bulunmalıdır.
- 4) Noktalama işaretleri de dahil olma üzere dilbilgisi kurallarına uyulmalıdır.
- 5) Ne çocuğu bıktırarak kadar uzun, ne de onu hayal kırıklığına uğratabilecek kadar kısa olmalıdır.
- 6) Konunun daha iyi anlaşılması için gereken yerlere resim, çizim konulmalıdır³⁰.

3.3. Fiziki Yapıya Uygun Kriterler:

- 1) Çocuk kitapları, ne çok büyük, ne de çok küçük olmalıdır.
- 2) Çocuğun taşımaya olanak tanıyacak kadar hafif, rüzgârda uçmayacak kadar ağır olmalıdır.

³⁰ YURDADOĞ, Berin. a.g.t. s.52

- 3) Cilt sağlam olmalı, dikişli olması yeğlenmelidir. Ciltte önemli olan lüks oluşu değildir; kitap açıldığında rahat okunabilecek kadar esnek, iki sayfası açılıp dikine masaya konduğu zaman ayakta duracak kadar katı bir cilde sahip olması yeterlidir.
- 4) Kağıt mutlaka iyi cins olmalıdır. Özellikle bebekler için hazırlanan kitaplarda ya bez, ya da yıkanabilir kağıt kullanılmalıdır³¹.

Burada hemen sorulabilir; “Bebek kitabı okuyamayacağına göre eline vermekte de bir anlam olmaz. O halde neden bez ya da yıkanabilir kağıda basılmış eser?”

Unutulmamalıdır ki, iyi ve kötü bütün alışkanlıklar daha bebeklikte edinilmeye başlanır. Küçük bir bebeğin sevgi gereksinimini karşılamak için ona ninni söyleniyorsa, masal da okunmalıdır. Dikkat edilirse, masal okumaktan söz ediyoruz, anlatmaktan değil. Bizim okumaktan çok konuşmayı seven bir millet oluşumuzun temelinde bebeklikteki şartlanmanın da rolü olabilir.

Sevgiyle kucağa alınan çocuğa bebek de olsa, masalı anlatmak yerine bir kitaptan okumak, o kitabın sayfalarının açılmasında çocuğun bunu görmesi, ya da açma işine katılması, çocukta yeni kavramların oluşmasına yol açar.

Anne çocuğunu sevdiği için kucağına almakta, sevdiği için ona kitap okumaktadır. O halde insan sevdiği kişiye kitap okur. Bilinç altında sevgi ile kitabı birleştiren, kitabı sevginin simgesi olarak gören çocuk elbette kitabı sevecek, onu okumak isteyecektir. Sevgi simgesi haline gelen kitabı bebek de eline almak isteyecektir. Ama bebek eline aldığı nesnelere tanımak ister, bu amaçla da bütün duyularını kullanır. Örneğin ağzına götürür, tadına bakar, yere atar sesini dinler, koklar, evirir çevirir. Bütün bunlar çocuk için gereklidir ama kitap, hele yere atılan kitap kirlidir; ağza götürülmesi tehlikelidir. İşte bu nedenle bebekler ve küçük

³¹ YURDADOĞ, Berin, a.g.t. s.52

çocuklar için yayınlanan kitapların bez ya da yıkanabilen kağıda basılmasında büyük yarar vardır. Bu grup çocuklara yönelik olarak yayınlanan kitaplarda plastik madde kullanımı da denenmişse de sonunda vazgeçilmiştir. Çünkü besin maddelerinin saklanması için sağlıklı bulunan plastik madde, çocuğun ağzına alması için de uygun olmayacaktır.

Çocuk kitaplarının basımında kullanılan mürekkep de çok iyi cins olmalıdır. Kağıt üzerinde dağılmayan, okurken, sayfa çevirirken ele bulaşmayan, bebekler tarafından ağza götürüldüğünde zehirlenmeye yol açmayan kaliteli bir mürekkep kullanmada yarar vardır.

Resimli çocuk kitaplarında kullanılan boyalar da iyi cins olmalıdır. El sürüldüğünde çıkmayan, ağza götürüldüğünde zehirlemeyen boyalar çocuk kitapları için uygun olanlardır.

Çocuk kitaplarında hurufat da çok önemlidir. Okul öncesi dönemi çocukları için kitaplar, ya sadece resimli, ya da çok az yazılı bol resimli olarak yayınlanmaktadır.

Hiç yazısı olmayan resimli kitaplar çocuklara hayal gücünü kullanma imkanı verir. Masalı resimlere bakarak kendisi oluşturabilir. Ama çok az yazı varsa bu da yararlıdır. Çünkü bu çok az yazı kitapta yazı da olur imajını yarattığı için, hayal gücünü kullanırken kendisine ipucu verdiği için önemlidir. Bol resimli kitaplardaki bu az yazı için düz, sade, belirgin harfler kullanılmalıdır. Okul dönemindeki çocuk için hazırlanan kitaplarda yazı oranı gittikçe artacak, harfler de gittikçe küçülecektir. Orta öğretimdeki dönemdeki çocuklar için hazırlanan kitapların bir kısmı, yazı sanatı hakkında da fikir verebilmek için süslü harfleri kullanabilir³².

Kitap tümüyle çekici olmalı, çocuğun ilgisini üzerinde toplayabilmelidir.

³² YURDADOĞ, Berin, a.g.t. s.52

3.4. Resimle İlgili Kriterler:

- 1) Resimler çizgi açısından açık, net ve güzel olmalıdır.
- 2) Kitap boyama kitabı ise çizgiler net, oldukça kalın, renkler parlak olmalıdır. Burada amaç küçük çocukların renkleri tanımaları ve onları kopya edebilmelerini, boyarken resim hudutları içinde kalabilmelerini sağlamaktır.
- 3) Kitap resimli bir masal kitabı ise, resimler masala uygun olmalıdır. Örneğin sarı saçlı mavi gözlü bir çocuktan bahseden masala ela ya da yeşil gözlü kumral bir çocuk resmi çizilmemelidir. Masal da bir ördekle yedi civcivi anlatıyorsa resim sekiz ya da beş yavru göstermemelidir. Çocuklar tahmin edilemeyecek kadar dikkatli varlıklardır. Kabul edecekleri, ya da nedenini soracakları konuları çok iyi bilirler. Örneğin Çizmeli Kedi masalını okuyan çocuk, resimde ayaklarına çizme giymiş, başında kocaman tüylü bir şapka, belinde uzun bir kılıç taşıyan kediyi arar. Ayaklarında çizme yerine bot bulunan, şapkasının tüyü olmayan, küçücük kılıçlı bir kedi çocuğu rahatsız eder.
Okul dönemi çocuklarında yaş ilerledikçe kitapların yazısı artacak, resimleri azalacaktır. Bu tür kitaplarda resmin, metinde ait olduğu yere en yakın durumda olması, sırf resimlerin kitap içinde belli bir aralıkta serpiştirilmesi endişesiyle metinden uzaklaştırılması da çocuğu hem rahatsız eder, hem de ilgisini azaltır.
- 4) Bol yazılı kitaplarda, özellikle bilgi veren eserlerde yazıyla anlatılanlara açıklık getirmek üzere resim ya da çizim eklenecekse, bunların gerçekten metni açıklayıcı olması beklenir.
- 5) Hangi amaçla yapılıyor olursa olsun resimler estetik açıdan güzel anlatım açısından ifadeyi olmalıdır.
- 6) Resimlerin siyah beyaz olmaları yerine renkli olmaları yeğlenmelidir. Yuva dönemine kadar olan yaş dönemi çocukları

renkleri henüz ayırt edebilmektedirler. Bu nedenle bu yaş grubuna hitap eden kitaplardaki resimler, parlak renkli olmalı, giderek bu renkler açık koyulu olarak verilmelidir. Burada amaç çocuğa bir yandan renkleri, renk tonlarının yarattığı zenginliği öğretirken, bir yandan da renk uyumunun sağladığı estetik doyumunu verebilmektedir³³.

Özetle denebilir ki çocuk kitapları:

- a) Çocuk için yazılmış olmalıdır.
- b) İçerik açısından çeşitli yaş gruplarının gereksinimlerine cevap verebilmelidir.
- c) Fiziksel açıdan cildiyle, kağıdıyla, hurufatıyla çocuğa uygun olmalıdır.
- d) Estetik açıdan resmiyle, renk uyumuyla çocuğu eğitecek, ya da doyum sağlayacak nitelikte olmalıdır³⁴.
- e) Genel ahlak kurallarına uygun olmalıdır.
- f) Çocuk gelişimini olumsuz yönde etkilememelidir.

Yukarıda geçen kriterler göz önünde bulundurulduğu takdirde gerçek hedefe ulaşılmış olur. Aksi takdirde hedef kitle olan çocuklar pek çok sıkıntıyla yüz yüze gelebilirler ve hedeflenen eğitimde bir takım çarpıklıklar doğabilir.

³³ YURDADOĞ, Berin. a.g.t. s.54

³⁴ YURDADOĞ, Berin. a.g.t. s.54-55

II. BÖLÜM

1. ÇOCUK EDEBİYATININ GEREKLİLİĞİ VE ÇOCUK EĞİTİMİNE KATKILARI

1.1. Çocuklar ve Özellikleri

Çocuk, araştıran, bulan ve “ne?, niçin?” sorularına da tıpkı bir bilim adamı gibi cevap arayan bir yaratıktır. Görme, dokunma ve sezgilerinin yardımıyla başlangıçta belki pek az, fakat kendilerine yetecek kadar cevap ararlar. Çevre ile de bu yolla ilişki kurarlar. Onların bu özelliklerine yardımcı olacak ve algılarını zenginleştirecek bir ortam gerekir.

Günümüz sanatçılarının konuyu aktarış biçimleriyle çocuğun anlatım özelliği, gittikçe birbirine yaklaşan bir benzerlik kazanmaktadır. Her geçen gün çocuk resminin önemini artıran bu benzerlik ve orijinalitenin kaybedilmemesi gereklidir. Bu da, orta öğretimde doğru bir sanat eğitiminin var olması ile olanak kazanır.

Paul Klee, çocuğun, bir çiçeğin doğal gelişimi gibi görünen anlatım biçimini sezmiş, değerlendirmiş ilk büyük sanatçı ve eğitimcilerden biridir. Yine de çocuk, hala doğada çözümlenmemiş duyguların, sırların kaynağı olarak görülüyor ve çağımızda artık keşfedilecek bir bilim konusu olarak kabul ediliyor¹.

Çağımızın belki en görünür özelliklerinden biri, çocuğun önem kazanmış olmasıdır. Büyük Atamızın “gençler, memleketin yarınıdır” sözünde yatan gerçek,

¹ GÖKAYDIN, Nevide. Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı, Ankara-1990, s.3

bu her iki anlamda, özde değeri varlığın önemsenmesi doğrultusunda dikkatleri o noktada toplamayı amaçlıyordu.

1.1.1. Gelişen çocuğun nitelikleri

Birinci ve ikinci sınıflardaki çocuk, elleriyle çalışmayı sever, öğrenmeyi sever, imgeleme bağlı oyun ve öyküleri çok sever.

Üçüncü ve dördüncü sınıflardaki çocuk, doğadaki bitki, hayvan ve başka varlıklarla ilgilenir, resimli dergi ve gezi öykülerinden zevk duyar.

Beşinci ve altıncı sınıflardaki çocuk, özel ilgiler üzerinde durur, işlerini güzel ve tam yapmak ister; dolayısıyla ona yol gösterecek birinin yardımı gereklidir, kendine örnek aldığı bir kahraman hayranlığı içindedir².

1.1.1.1. 6 yaş çocuğunun gelişim özellikleri

6 yaş çocuğu değişmekte olan bir çocuktur. Bu dönemde çocuğun küçük kasları oldukça gelişmiş olduğundan, diğer yaşlara göre el işlerinde daha beceriklidir. Kesip yapıştırır, boya yapar, tüm araç ve gereçleri iyi kullanır. Sözcük dağarcığı 6 yaşına kadar 10.000 sözcüğe kadar ulaşır. Bu ortalama olarak günde 5 yeni sözcük öğrenmeleri anlamını taşır³.

² KEHNEMUYİ, Zerrin, Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi, İstanbul-1995, s.19-20

³ YAVUZER, Haluk, Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk Altı Yılı, İstanbul-1998s.225

1.1.1.2. İlkokul çocuğunun özellikleri

İlkokul dönemindeki çocuğun maruz kaldığı bu etkenler çocuk üzerindeki sonuçlarını Çilenti⁴ şöyle sıralar: Yaşantılar ve deneyimler çoğalmıştır. Fiziksel çevre ile ilgilenme artmıştır. El becerisi güçlenmiştir. İşlemlerin tekniği ve süreçler daha iyi kavranır. Çocuk kendisinin ve yöresindeki çocukların eserlerine karşı eleştiri yetkisi kazanmıştır. Çevreye kendini kabul ettirme isteği dolayısıyla davranışlarda değişme izlenir. Beceri ve deneyimlerin yeterli olmamasına karşılık, yetişkinlere erişme çabası görülür. Çocuğun kişiliğinin özellikleri arttıkça ve yerleştikçe bireyselliğe yönelir.

Görüldüğü gibi çocuk belli dönemlerde çevreden büyük ölçüde etkilenmektedir. Bu dönemlerde çocuğu yönlendirmek gerekir.

2. ÇOCUK VE RESİMLİ KİTAP

İnsanda bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimi bazen ayrı ayrı bazen de birlikte gelişme gösterir. Bu çocuğun mensubu olduğu sosyo-ekonomik çevreye ya da kalıtımla getirdiği potansiyel enerjiye bağlı olabilir. Bu sebeple çocuğu sınırları belirlenmiş kalıplar içine almak mümkün değildir. Çocuğun çevresinde gördüğünü resimlerle tanıması veya resimlerde gördüklerini çevresiyle birleştirmesi sanıldığından çok erken başlamaktadır. Normal olarak çocuğun kitapla ilişkisinin 11 aylık iken başladığı bilinmektedir⁵. Ancak bu durum her çocukta farklılık göstermektedir. İlk dönemde kitap eğlendirici oyuncak gibidir. Çocuğun kitapla karşılaşması önce sadece resimle olur. Daha sonra resim-sözcük, resim-tümce, resim-

⁴ ÇİLENTİ, Kamuran, a.g.e. s.10

⁵ ALPAY, M.-ANHENGER, R., Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları, İstanbul-1975, s.21

tümceler, resim-öykü, az resim çok öykü ve nihayet doğrudan ya da konularda resimsiz metinlere doğru bir gelişme süreci izler⁶.

Resimli kitaplardaki anlatım ve resimlerin çocuk üzerindeki etkilerinin önemi dünyaca kabul edilmiş gerçektir. Resimli kitaplardaki eşya ve kişilerin küçük çocuk tarafından tanınması, onun haz duyması ve yaşamında başarılar edinmesi anlamına geldiği gibi ilk dil ve düşünce zenginliği kazanması da buna bağlıdır. Resimli kitap, okul öncesi çağlarda, çocuğu dil ve resimle uyarmanın yanı sıra onun gelişmesini sağlayabilir. Hatta onu eleştiren bilinçlenmeye itebilir. Kitap çocuğun ilk çatışmalarının yenmesi ve toplumsallaşması için yardımcı bir gereç olabilir.

Bu nedenle resimli çocuk kitapları, çocuğun her baktığında başka bir ayrıntıyı yakalaması, öğrenmesi, kavraması açısından en çok tercih edilen ve sevilen türlerdir.

Çevreyi gözlemleyen, hayatın akışını sezen, kendi yeteneklerini yaşamla birleştirebilen, başarı ve mutluluk ilişkisini kurabilen, mutsuzluğun nedenlerini arayabilen, yani düşünen, düşünmek isteyen çocuk ve gençler yetiştirmek için küçük yaşlardan itibaren onları kitapla tanıştırmak, çocukların düşünme güçleri ve okuma alışkanlıklarını ömür boyu devam ettirmelerini sağlayacaktır.

2.1. Çizgi Öykülere İlgili Duyulan Yaşlar

Henüz çizgi romanların ortada bulunmadığı dönemlerde, çocukların çizgi öyküleri büyük bir merak ve zevkle izlediklerini, 1923/24 yıllarında Kansas ve Missouri Eyaletlerindeki 5000 kız/erkek ve beyaz/zenci çocuk üzerinde yapılmış araştırmada çizgi öykülerin istisnasız liste başı olmalarından anlamaktayız. Bu ilgi, çizgi romanların çıkışıyla daha da artmıştır. Bugün Birleşik Amerika'da 8-13 yaşları arasındaki çocukların yarısının, haftada bir ila beş çizgi roman okuduğu saptanmıştır.

⁶ BARAL, Handan, 0-6 Yaş Grubu Çocuk Kitap İllüstrasyonlarının Analizi ve Bir Çocuk Kitabı İllüstrasyonu Denemesi, Ankara-1989, s.8

Bu okuyucular arasında düşük notlu öğrenciler olduğu gibi, çok parlak olanlar da vardır. Batı Almanya'da çizgi roman yaşlarının 8-13 olduğunu görmekteyiz. İngiltere'de ise, 8 yaşın altındaki çocuklar için, ikisi eğitim sekizi eğlence amaçlı, on çizgi romanın yayınlandığını biliyoruz⁷.

2.2. Çocukların Ruhsal İhtiyaçları

Çocuk tüm dünyada çocuktur. Din, dil, ırk, millet ayrımı gözetmeksizin tüm çocukların bazı ruhsal ihtiyaçları vardır. Çocukluk dönemlerinde doğal halini sergileyen çocukta bu ruhsal ihtiyaçlar çok açık bir biçimde gözlenebilmektedir. Ancak yaşın ilerlemesiyle, toplumun yapısına uyum göstermeye başlayan çocukta bu ihtiyaçlar geri plana itilir fakat daima vardır. Yani yetişkinlerin ruhsal ihtiyaçlarıyla çocukların ruhsal ihtiyaçları aynıdır.

Hangi yaşta olursa olsun, arkadaş grubuna giremeyen çocuklarda bir takım ruhsal bozuklukların olduğu, ruhbilimciler tarafından da belirtilmektedir⁸.

Çocuklar arkadaş guruplarından kopmamak için de çizgi roman okurlar⁹.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun yayın ilkelerinden üçüncü madde göz önünde bulundurulmalıdır. Bu madde şöyledir:

“Çocuğun ruh sağlığını bozacak ve kişilik gelişimi üzerinde olumsuz etkiler bırakabilecek, sebepsiz korkular ve çelişkili duygular yaşatabilecek anlatımlara,

⁷ TUNCER, Nilüfer, Çizgi Roman ve Çocuk, İstanbul-1993, s.46-47

⁸ YÖRÜKOĞLU, Atalay, Çocuk Ruh Sağlığı, Ankara-1979, s.64

⁹ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.54

çocuğu şiddete özendiren, şiddeti temsil eden kişileri kahraman gibi gösteren yapımlara yer verilmeyecektir¹⁰.

2.3. Çocukların Değişik Yaşlarda İlgi Duydukları Konular

Larrick¹¹, on yaşın altındaki çocukların daha çok güldürü yönü olan çizgi romanlar (Disney'in, kahramanı hayvan olan çizgi romanları dahil), 10-12 yaşları arasındaki ise, macera ve cürüm konularını işleyenleri okuduklarını söylemektedir.

Ülkemizde hangi yaşta ne tür kitap okunduğu ve kitapların seçiminde cinsiyet faktörünü araştıran bir çalışma yapmış olan Haluk Yavuzer¹², sosyo-ekonomik düzeyi üst, orta ve düşük kesimlerden gelen 6-12 yaşlarındaki 240 kız ve erkek çocuğu incelemiştir.

6 yaşında: Öyküler, çizgi romanlar, masallar, bilgi ve kültür yayınları.

8 yaşında: Çizgi romanlar, öykü ve masallar, bilgi ve kültür yayınları.

10 yaşında: Çizgi romanlar, öykü kitapları, bilgi ve kültür yayınları, masal kitapları, eğitici ve edebi çocuk romanları.

12 yaşında: Çizgi romanlar, eğitici ve edebi çocuk romanları, öykü kitapları, bilgi ve kültür yayınları, resimli aşk romanları.

Yine bu araştırmada saptandığına göre, genellikle erkek çocukları spor, gezi, macera, makine, bilim ve ünlülerin biyografisi gibi konuları içeren eserleri, kızlar romantik romanları, kendilerini ilgilendiren öyküleri ve şiir kitaplarını okumaktan

¹⁰ TRT Genel Yayın Planı, Ekim 1999-Ekim 2000, s.29

¹¹ LARRICK, Nancy, A Parent's Guide to Children's Reading, New York-1958, s.89

¹² YAVUZER, Haluk, Çocuklarda Psiko-Sosyal Gelişimin Ölçülmesi, İstanbul-1972, s.76

zevk almaktadırlar. Gazetelerde de, kızlar resimli roman okurken, erkek çocuklar çizgi öyküleri ve spor haberlerini belirgin biçimde tercih etmektedirler¹³.

Ortaya çıkan bu bulgular, yukarıda belirtilen yaş gruplarının ilgi alanlarına da uygun düşmektedir.

2.4. Çizgi Öykülerin Çocuklar Tarafından Sevilme Nedenleri

Çizgi Öykülerin hedef kitlesi çocuklardır. Çizgi öykü ve çocuk arasında sıkı bir ilişki vardır.

Çizgi öykülerin, çocuklar tarafından bu kadar sevimlerini nedenlerinin Larrick¹⁴ şöyle sıralamaktadır:

- 1) Çizgi öyküler çocuğun hareket ve macera isteğini doyurmaktadır.
- 2) Olaylar hızlı gelişmekte olup, öyküler kısadır. Bu da çabuk doyuma ulaşmak demektir.
- 3) Okunmaları kolaydır. Okuyamayan çocuk bile, resimlerden öyküyü anlayabilir.
- 4) Çizgi romanların satın alınması çok kolaydır, çünkü her yerde satılmakta ve fiyatları ucuzdur. Ayrıca mahalledeki her çocuğun elinin altında değiş-tokuş yapabileceği, ya da ödünç verebileceği dergiler vardır.
- 5) Çizgi roman okumak, herkesin yaptığı bir şeydir. Çocuklar grup onayına önem verirler. Diğerleri çizgi roman okurken birinin okumaması, o çocuğun "garip" olarak damgalanmasına yol açabilir.

¹³ YAVUZER, Haluk, a.g.e. s.80

¹⁴ LARRICK, Nancy, a.g.e. s.87-88

6) Bir çok çocuğun okuyacak başka bir şeyi de yoktur. Pek çok çocuk, daha güzel ve en azından çizgi roman kadar sürükleyici kitapların varlığından haberdar bile değildir.

Larrick'in kendi ülkesi için saptadığı bu nedenler, bizim ülkemiz için de geçerlidir. Ülkemizde de, her gazete kulübesinde çizgi romanları büyük sayıda bulmak mümkündür. Larrick'in belirttiği son neden, özellikle, ülkemizdeki sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocukları için geçerlidir.

Bugüne kadar yayınlanmış olan 250 civarındaki çizgi roman türünü incelediğini belirten Bilgin¹⁵, batı kaynaklı olanların, belli bir denetimden geçtikleri için, zararlı sayılabilecek konuları içermediğini, buna karşılık sayıları 20 civarında olan yerli çizgi romanların tamamen denetimsiz olmalarından ötürü, şiddet ve pornografik sahneleri sıklıkla ve yakın planda gösterdikleri, metin ile de bu tutumu kuvvetle destekledikleri belirtmektedir. Bu konuda 5 çizgi roman üzerinde yapılan içerik çözümlemesi bunu kanıtlamaktadır. Konular da tarih ağırlıklıdır; ancak bilinen olayları, tek bir kahramana maletmek, böyle bir imaj yaratmak gibi yanlış bir görev yüklenmektedir.

3. ÇİZGİ ROMANLARDAN YARARLANMA VE OLUMLU OLUMSUZ YÖNLERİ

Bugün batı dünyasının ülkeleri, çizgi romanları çağın bir olgusu olarak kabul etmiş; çizgi romanlarla savaşmak yerine, onları kontrol altına alarak, yararlanma yolunu seçmişlerdir. Özellikle son on yılda, eğitim alanında, kütüphanelerde ve diğer kurumlarda, çizgi romanlara karşı bir tutum değişikliği gözlenmektedir.

¹⁵ BİLGİN, Nuri, Çizgi Romanlarda Yapı ve İdeoloji, İzmir-1979, s.68

Gerek yerli gerek ABD kaynaklı çizgi romanlar, özellikle 1960-1980 yılları arasında büyük bir artış göstermiş, 80'li yıllarda giderek azalmış ve daha çok dergi içlerine kaymışlardır. 1990'dan itibaren Kültür Bakanlığı'nın bazı Türk halk kahramanlarına ait hikayeleri (Bilge Kaan, Evliya Çelebi gibi) çizgi roman şeklinde bastığını görüyoruz. ABD kaynaklı olup, Fransa veya Belçika yoluyla ülkemize giren çizgi romanlar, on yıldan eski oldukları için yayıncılarına telif hakkı ücreti ödenmemekte; seçimleri elde edilebilirlikleri ve satış potansiyeline göre yapılmaktadır. Yayıncılardan bu tür bir kar sağladığı açıktır. Çeviri yayınlar içinde Tercüman-Kervan Yayınları'nın Asteriks çevirisi, gerek çevirideki başarı, gerekse orijinalini aratmayacak güzellikteki baskı temizliği, cilt ve kağıt nitelikleri açısından, çizgi romanlar arasında gerçekten üstün bir yere sahiptir¹⁶.

Çizgi romanlar, resimle metin bütünleştiği, yani birbirini izleyen resimlerle heyecanlı öyküleri anlatan kendine özgü bir yayın türüdür. Dış özellikleri ve düzenli aralıklarla yayınlanması yönlerinden dergiye benzemekle birlikte, içerik özellikleri farklıdır. Genellikle tek bir öykü içerisinde hızla gelişen olaylarda sürükleyicilik, metni tamamlayan resimlerde yorumlama vardır. Çoğunluğu tek yönlü karakterlerin, bir maceradan diğerine süregelen özellikleri bulunur. Dil ve üslup açısından da farklılıklar gösterir. Günlük konuşma dili yanında, uydurma sözcükler, ses taklitleri, çeşitli işaretler eserlerde yer alır. Edebi dil, daha çok pano tarzındaki kısımlarda olur. Zaman açısından sınırsızdır; geriye de dönebilir; ileriye de yönelebilir. Üslup açısından, zaman sürekli "şimdiki zaman"dır. Konular ve buna bağlı olarak kategoriler (macera, kovboy, bilim kurgu, güldürü, polisiye, klasikler, politika gibi) çok çeşitlidir.

Noktalama işaretlerini, fen derslerinde okutulan kimyasal elementleri (Iron Man: Molecule Man gibi) matematiği öğretmekte çizgi romanlardan yararlanılmıştır. Ayrıca klasik edebiyat ürünlerini tanıtmak; karakter ve olayları tartışmak; basım karşılaştırmaları yaptırmak gibi işlevleri de vardır. Okuması gecikmiş çocuklar için

¹⁶ TUNCER, Nilüfer, "Çizgi Romanların Olumlu ve Olumsuz Yönleri Açısından Çocuk Edebiyatındaki Yeri", Ankara-1995, s.80

eğitimci, pedagoğ ve çizgi roman yayıncılarının işbirliğiyle “Eğitim Çizgi Romanları” başlığı altında özel yayınlar hazırlanmaktadır¹⁷.

Çizgi romanların en çok suçlandığı konulardan birisi, “okumayı geriletmediği veya engellediği” biçimindedir. Ancak yapılan araştırmalar bunun tersini ispatlamış; çizgi romanların okuması zayıf olanların okumalarını geliştirdiklerini, sözcük bilgilerini arttırdıklarını, resimlerin bilinmeyen sözcüklerin anlaşılmasında yardımcı olduklarını vurgulamıştır.

ABD’de, 1948’den beri çizgi romanlar eğitimde kullanılmaktadır¹⁸.

Çizgi romanlar çağımızın gerçeklerinden biri olduğuna göre, bu yayınlar denetim altına alınarak, yararlı bazı amaçlar için kullanılabilir.

ABD, Almanya, Fransa, Japonya gibi pek çok ülkede bu yollar yıllar eğitim başta olmak üzere orduda, reklamcılıkta ve kütüphane gibi sosyal kurumlarda konuların öğretilmesi veya açıklanması amacıyla kullanılmışlardır¹⁹.

Ülkemizde yapılan bir kısım araştırmalar, çocukların çizgi roman okumaya, okumayla birlikte başladıklarını, 10-11 yaşlarında bu yayınlara olan meraklarının doruğa çıktığını, daha sonra iniş geçerek, 14 yaşlarında yerini spor, macera, roman, teknik eserler gibi farklı yayınlara bıraktığını saptamışlardır. Çizgi romanların en çok okunduğu yaşlar, diğer ülkelerde yapılan araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Ancak bazı durumlarda çocuk çizgi roman tutkunu haline gelebilir. Çocuk başka bir tür yayın okumadığı takdirde, bu eserler çocuğun ruhsal ve sinirsel gelişimine bir katkı yapmayacakları gibi, ileride bir fotoroman okuyucusu olmalarına neden olacaktır. Yasaklamanın ise bir çözüm olmadığı bilinmektedir. O halde çocuğu ve okuduklarını gözleyerek işe başlamak gerekir. Öykülerin kısa olması da bir avantaj

¹⁷ TUNCER, N, a.g.e. s.68

¹⁸ TUNCER, N, a.g.e., s.65

¹⁹ TUNCER, Nilüfer, a.g.t. s.82

olacaktır. Ayrıca çocuğun eğlence için okuduğu unutulmamalı, iyi kitaplar da bu biçim bir yaklaşımla verilmelidir. Hangi tür eserler verileceği konusunda ise çocuğun tercihen okuduğu çizgi romanlar (güldürü, macera, bilim kurgu, kovboy gibi) yetişkinlere rehber olmalıdır. Özetle, çocuğun çizgi romanlardan diğer edebiyat türlerine kendi isteğiyle geçiş yapabilmesi için gereken koşullar sağlanmalıdır²⁰.

Çocuk kütüphaneleri de, önceleri “yararsız” olarak nitelendirilen bu yayınları koleksiyonlarına almaya başlamışlardır. (Kuşkusuz, çizgi romanların en iyi niteliklere sahip olanları seçilerek.). Bugün Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa , Almanya, Avustralya gibi pek çok ülkede çocuk kütüphaneleri kapılarını çizgi romanlara açmış; bu yolla yeni okuyucular kazanmışlardır. Ülkemizde de Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi’nde 1980 yılında 16 çizgi romanla üç ay süreyle yapılan deneysel araştırma, bu görüşü haklı çıkarmış; okuyucu sayısı birden artmış; okunan eser sayısı da buna paralel gitmiştir²¹.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Çizgi romanlar, çağımızın bir gerçeği olarak, ülkemizde de yayınlanmaya -azalarak, dergi içine kaçarak da olsa- devam edeceklerdir. Çocuk edebiyatımızın bir bölümünü oluşturan bu yayınları tümüyle reddetmek yerine, denetim altına alarak; içerik ve resim niteliklerini, yayının fiziksel özelliklerini yükseltmek ve belli amaçlar doğrultusunda hazırlamak çok daha yerinde bir davranış olacak; çocuklarımızı da mutlu kılacaktır.

²⁰ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.62

²¹ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.35

4. ÇİZGİ ÖYKÜLERİN ÇOCUK EĞİTİMİNE KATKILARI

Başarmak bütün insanların temel ihtiyaçlarından biridir. Her insan başarılı olmak, beğenilmek, övülmek ister. Ancak çocukta bu istek, çok belirgin biçimde görülür. Önceleri somut başarıları olan kahramanları (başta kendi ana-babaları olmak üzere) tercih eden çocuklar, büyüüp geliştikçe, ruhsal ve zihinsel başarıları önemsemeye başlarlar. Örneğin, sıkılganlık gibi ruhsal bir sorunu olan çocuğun, bu sorununu çözmesi, kötü alışkanlığı olan bir başkasının, bunu yenmesi gibi konuları olan öyküler ilgilerini çeker.

Çizgi romanlar başarıyı çok somut bir biçimde verdiklerinden ve kahramanla özdeşleşen çocuğu daima başarıyla doyurduklarından, onlar tarafından sevilmektedir.

Oyun ve değişiklik ihtiyacı, yetişkinlerin “heyecansız ve kural dolu” yaşamlarından sıkılan çocukların en önemli ihtiyaçlarından biridir. Çocuklar bu amaçla da okurlar. Çizgi romanların değişik konuları, sürekli heyecan ve gerilim yaratan olayları, okunmalarının kolay olması, çocukların kısa sürede kapılmalarına neden olur; hatta bir sorunu olan çocuğa, problemini bir süre için unutturur. Ancak, elbette ki gerçek tedaviyi yapamazlar.

Oyun, çocukta doğal olan saldırganlık dürtüsünün giderilmesine nasıl yardımcı oluyorsa, çizgi romanlar da aynı işlevi görmektedir. Oyunda yalandan ölen ve öldüren, arkadaşlarına iğne yaparak bu dürtüsünü gideren çocuk, çizgi romanlarda da kahramanla özdeşleşerek aynı doyumunu yaşar. Ancak, çizgi romanlar içinde korku ve dehşete, aşırı saldırganlığa yer verenlerin zararlı olduklarını da, ruhbilimciler belirtmektedir²².

²² YÖRÜKOĞLU, Atalay, a.g.e. s.66

Bränd'in saldırganlık içeren çizgi romanlarla, 12 yaşındaki 60 kız-erkek çocuk üzerinde yaptığı deney de, bu görüşü doğrulamakta, saldırganlık dürtüleri fazla olan çocukları, söz konusu yayınların etkilediğini belirtmektedir²³.

4.1. Kendi Kültür Değerlerini Tanımaya Etkisi

Amaç, yetişmekte olanların, tüm sanat dallarındaki ve çevrelerindeki güzelliklere karşı duyarlılıklarının artmasıyla ilerde hem kendi toplumunun hem öteki toplumların kültür ve sanat varlıklarını bilen, kendi kültürünü, sanatını tanıyıp değerlendirebilen birer kişi olmalarını sağlamaktır.

Çocuğun kendi kültürel değerlerini tanıyabilmesi açısından çizgi öykülerde işlenecek konu büyük önem taşımaktadır. Bu konuda çocuğun mensup olduğu toplumun değerlerini yansıtan, o topluma ait anonim edebiyat eserlerinden faydalanılabilir. Bu türler çocuğun içinde bulunduğu toplumun çok eski dönemlerinde meydana gelmiş ve asırlar boyunca o toplumun zevk ve düşüncelerini, kültürel değerlerini ortaya koymuştur. Bu türlerden masallar taşıdıkları hem milli hem de tüm insanoğlunun değerlerini yansıtan muhtevasıyla; destanlar taşıdıkları tarihi değerler ve ihtiva ettikleri kültürel değerlerin zenginliği ile çizgi öykülere çok güzel kaynak teşkil edebilirler.

Üyesi olduğu toplumun kültür ve sanat değerlerine çocuğun ilgisini çekmek, bu ilgiyi sürekli olarak taze tutmak gereklidir. Çocuk her türlü etkilenmelere açıktır. İlgisine, düzeyine ve çevre olanaklarına göre, müzelerden, sergilerden ve öteki sanat etkinliklerinden yararlanabilmesi sağlanmalıdır. En azından yerli ya da yabancı, önemli birkaç sanatçının çocuklarca ilginç bulunabilecek eserleri tanıtılmalıdır. Bu konuda, kitaplardan, tıpkı basımlardan, saydamlardan, kartpostallardan, imkanlara göre de film ve video bantlarından yararlanılabilir.

²³ TUNCER, Nilüfer. a.g.e. s.63

Kendi düzeylerine göre sanat eserlerini değerlendirmesini, sanata ilişkin basit ama yaşayan bilgileri öğrenen çocuk, estetik değerleri sezmeyi ve paylaşmayı da öğrenerek sanat eserlerinin insanların ortak ürünü olduğunun bilincine varır.

4.2. Çocuğun Sanatsal Gelişimine Etkisi

Okul öncesi dönemde sanat eğitimi hem sanatsal uğraşların tüm dallarını kapsayabilmekte, hem de yalnızca uygulamaya dönük olduğundan, temel sanat eğitimi ile iç içedir.

Çocuk ve ergen, okul öncesinden başlayarak, okul içinde ve okul dışında yapıcı ve üretken olarak sanatsal etkinliklerde rol alır. Ayrıca, sanatın, yaşına göre kendisini ilgilendirebilecek pek çok alanına izleyici, değerlendirici ve gereğinde eleştirici olarak katılır. Sergi gezileri bu tür etkinliklerdendir. Böylece, çocuk, sanatın insan yaşamındaki yerini ve önemini algılar²⁴.

4.3. Çocuğun Dil Kullanımına Etkisi

Resimli öyküler hem okumayı bilen hem de bilmeyen çocukların ilgisini çeken bir türdür. Fakat özellikle okumayı bilen çocukların dil eğitiminde önemli bir yeri vardır. Bu nedenle bu eserlerde kullanılacak dil önemlidir. Eserin dili çocuğun esere olan ilgisini sürekli tutacak ve anadilinin zenginliğini ortaya koyacak nitelikte olmalıdır. Bu öykülerde çocuk anlamını bilmediği bir kelimeyi resimlerden yorumlayarak bulmaya çalışır. Bu, çocuğun hem yorum gücünü hem de kelime hazinesini geliştirir. Bu sebeple öykülerde kullanılacak dil çocuğa anadilini sevdirecek, kelime hazinesini geliştirecek, anadilinin zenginliğini ortaya koyacak

²⁴ ÇİLENTİ, Kamuran, a.g.e. s.74

nitelikte olmalıdır. Eserde çocuğun dil gelişimine uygun seviyede bir dil kullanılmalıdır²⁵.

Eserdeki resimlerle metin kısmının birbirini tamamlaması gerekmektedir. Çocuğun resim ve metni bütünleştirebilmesi için bu önemlidir.

Resimler her zaman değişik yorumlanabilse bile, genelde çocuğun cevapları belirli bir sınır dahilinde olacağından, soruların dikkatle hazırlanması gerekmektedir.

Resimli kitaplar öğretmenin çocukla konuşmasına imkan sağlar, resimler ise öğretmene çocuğun farklı anlatımlar aramasında yardımcı olurlar. Çocuğun kitaba bakarak yaptığı herhangi bir açıklama, çocuğun anlamak için harcadığı çabayı ve bu çabasında dili nasıl kullandığını gösterir. Çocuk, resimli kitaplar sayesinde dil becerilerini, resimlerin nasıl yorumlanacağını ve öykünün sırasını öğrenme fırsatı bulur²⁶.

Güzel, okunaklı ve düzgün yazı, her zaman insanların arasında iletişimi kolaylaştırmış, başkaları üzerinde oluşturulmak istenen etkiye katkıda bulunmuştur. Çocuğun yazı gelişimini her zaman göz önünde bulundurmalıyız.

5. EĞİTİMDE YAPILAN DENEYİMLER VE ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Çizgi romanların en çok suçlandıkları konulardan birisi, okumayı yanlış yöne çevirdikleri, ya da gerilettikleri iddiasıdır. Özellikle okumaya yeni başlayan çocuklar

²⁵ GÖNEN, Mübeccel, "Okul Öncesi Eğitimde Dil Gelişimi Açısından Resimli Çocuk Kitaplarında Muhteva", Ankara-1995, s.87

²⁶ GÖNEN, Mübeccel, a.g.t. s.84

üzerinde, çizgi roman okumanın negatif etkisi olduğu söylenmektedir. Nitekim, Birleşik Amerika'da S.J. Samuels²⁷, çeşitli tarihlerde yapılan araştırma sonuçlarının “resmin okumayı kestiğini gösterdiğine” işaret etmektedir. Ancak aynı araştırmacı, dört yıl sonra, öykülerde resimlemenin çocuklar üzerindeki etkisini araştırdığında, çocukların resmi olan kitapları kesinlikle tercih ettikleri sonucuna varmıştır²⁸.

Özellikle okumaları gelişmemiş olanların, resimsiz öykülere tepkileri, “okumayla, okumama tercihinde resmin önemi arasındaki ilişkiyi” açık bir şekilde göstermektedir. Ve böylece ortada çözümü güç bir ikilem olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Öte yandan bir başka grup araştırmacı, ilkökul üçüncü sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada, çizgi romanların daha çok okunduğunu, bu yüzden özellikle okumaları henüz zayıf olanların anlama güçlerini geliştirmediklerini, iyi okuyucular için ise, kitap ya da çizgi roman okumanın bir fark getirmediğini belirtmektedir²⁹.

Bazı öğretmenler, resimlerin bilinmeyen sözcüklerin anlaşılmasında yardımcı olduğunu söylemekte, pek çok öğretmen de, çizgi roman okumanın, genel okumayı teşvik ettiğini belirtmektedir³⁰.

Çizgi roman okumanın, sözcük dağarcığını genişlettiği araştırmacılar tarafından saptanmıştır.

Ders yılı süresince her ay bir çizgi roman okuyan birinci sınıftaki bir çocuk, yıl sonunda, dördüncü veya beşinci sınıftaki bir çocuk kadar sözcük bilgisine sahip olmaktadır³¹.

²⁷ SAMUELS. S. Jay. “The Effects of Pictures on learning to read, comprehension and attitudes”, 1970, s.405

²⁸ SAMUELS. S. Jay. a.g.m. s.246

²⁹ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.64

³⁰ EMANS, Robert, “Treasure Island. The classic and the classic comic”, 1965, s.254

³¹ EMANS. Robert. a.g.m. s.254

Görüldüğü gibi, araştırmacılar henüz bu konuda kesin bir yargıda birleşememişlerdir. Bu arada, ilkokuldan üniversiteye kadar çeşitli eğitim düzeylerindeki eğiticiler, çizgi romanları kullanarak deneyler yapmışlardır.

Eisner³², Birleşik Amerika'da, 1948'den beri çizgi romanların eğitim sistemlerinde kullanıldıklarını söylemektedir.

Bir ilkokul öğretmeni, dördüncü sınıf öğrencilerine noktalama işaretlerini ve paragraf açmayı öğretmek için çizgi romanlardan yararlanmıştır. Konu tahtaya resmedildikten sonra, konuşma "balonlar" içine alınmış ve gerekli işaretler tartışılmıştır³³.

Bir fen dersleri öğretmeni ise, çizgi roman kahramanları yoluyla kimyasal elemanları öğrettiğini (örneğin, Iron Man = Demir Adam; Quicksilver – cobalt Mant = Cıva – Kobalk Adam; Molecule Man = Molekül Adam, vb.), belirtmekte, oyuna benzeyen eğitimle, çocukların çok daha kolay öğrendiklerini söylemektedir³⁴.

Emans³⁵, klasik edebiyattan alınma çizgi romanların, aşağıdaki amaçlarla kullanılabilceğini belirtmektedir:

- 1) Eserin orijinalini tanıtmak için,
- 2) Çizgi roman basımıyla, orijinal basımın edebi karşılaştırılmasının yapılabilmesi için.
- 3) Geliştirici ve yetiştirici okuma programlarını hazırlanabilmesi için.

Böyle bir çalışmanın yapılabilmesi için, eğitimcilerin her iki basımda neleri inceleyeceklerini bilmeleri gerekmektedir. Emans³⁶, Define Adası adlı tanınmış

³² EISNER, Will, "Comic Books in the Library?", s.2705

³³ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.65

³⁴ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.66

³⁵ EMANS, Robert. a.g.m. s.254

klasik eserin, çizgi roman ve orijinal basımlarını, vokabüler, okuma düzeyi ve kompozisyon bakımından karşılaştırdığında, vokabüler yönünden önemli bir farklılık saptamadığını, okuma düzeyi yönünden çizgi romanın daha alt düzeye seslendiğini, kompozisyon yönünden ise, kullanılan sözcüklerin üçte birinin orijinalinden alındığını görmüştür. Bu araştırmayla, çizgi romanların edebiyata zarar verdiği görüşü önemini kaybetmemektedir.

Klasik edebiyat ürünlerinin, yaygın eğitime yardımcı olmak amacıyla çizgi roman biçiminde sunulması 1938'lere kadar gitmektedir. Bu tarihte, kısa süreli bir yayın hayatı olmuş olan Circus adlı dergide, bir XIX. yüzyıl yazarının eseri çıkmıştır. Bunu Alexander Dumas'ın Monte Kristo Kontu adlı eseri, yine çizgi roman biçiminde izlemiştir. Daha sonra ise, pek çok klasik, gazete ve dergiler için, ya da tamamen ayrı yayınlanmak üzere çizgi roman olarak hazırlanmıştır³⁷.

Bazı eğitimciler, çizgi romanı, klasiklerin analizini yaparken bir form olarak kullanmaktadırlar. Bunun için, bir klasik edebiyat ürünü, öğrencilere çizgi roman biçiminde hazırlattırılmaktadır. Bu sırada, karakter ve olay tahlili yapmak kaçınılmaz olmaktadır³⁸.

Dilbilgisi ve edebiyat derslerinin dışında, yine Birleşik Amerika'da, Illionis Üniversitesi'nde, iki matematik kitabının, çizgi roman biçiminde hazırlandığını öğrenmekteyiz³⁹.

Son yıllarda, Birleşik Amerika'da "Educational Comics" (Eğitim Çizgi Romanları) başlığı altında yayınlanan çizgi romanların sayısı artmaktadır. Eğitimciler, pedagoglar ve çizgi roman yayıncılarının işbirliği ile gerçekleşen bu eğitim takımlarının "the Spider – Man Reading Motivation Kit", McGraw – Hill

³⁶ EMANS, Robert, a.g.m. s.254-256

³⁷ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.67

³⁸ HARRİS, K. Leonard, "The Classic-Alive and well with Superman", 1975, s.405-407

³⁹ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.68

tarafından 1975'te hazırlanmıştır. Söslü film- strip, öykü kartları ve çizgi romanlardan oluşmaktadır. "Rick O'Shay Reading Kit" ise, Montana Reading Publications tarafından 1974'te hazırlanmış olup, beşinci sınıftan liseye kadar olan düzeye seslenmektedir⁴⁰.

Ayrıca, Science Research Associates araştırma grubu, 1977'de yayınladıkları eğitim programlarında çizgi romanları kullanmıştır⁴¹.

"Marvel Classic Comics" ise, Marvel Comics tarafından 1976 yılından beri çıkarılmakta olup, klasik edebiyat ürünlerini çizgi roman biçiminde sunmaktadır.

"Spidey Super Stories" de, Marvel Comics'in 1974'te çıkardığı bir dizidir. Bu dizide, "Örümcek Adam", eğitim amacıyla kullanılmaktadır⁴².

New York'taki School of Visual Arts öğrencilerinden bir kısmı, New York Üniversitesi'ndeki Reading Institute ile işbirliği yaparak, ilk gençlik çağındaki gençlerle, okumaları sorun haline gelmiş çocuklar için çizgi romanlar hazırlamaktadır. Eğitimcilerin yönelttiği bu grup, okuyucunun ilgisini çekecek, aynı zamanda metin kavrayışını geliştirecek biçimde eserler yapmaktadır⁴³.

Batı Almanya'da ise, çizgi romanlar yoluyla ana okulu ve ilkökul çağındaki çocuklara eğitim imkanlarının sınırsız olduğunu, eğitimci Hermannstaedter⁴⁴ söylemektedir.

Örneğin, çizgi roman kahramanlarından çocuk tiyatrosu yapmak, ya da çocuklara kendi çizgi romanlarını hazırlatmak; çizgi romanları boyatmak veya boş

⁴⁰ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.68

⁴¹ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.68

⁴² TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.68-69

⁴³ EİSNİR, Will, a.g.m. s.2706

⁴⁴ HERMANSTAEDTEN, Brigitte, "Comic-reiner Konsum oder mehr?", 1978, s.108

konuşma balonlarını doldurtmak düşünülebilir. Bu yolla eğitim, eğlendirici olduğu kadar öğreticidir de.

Dietger Pforte⁴⁵ ise, çizgi romanların okullarda temel derslerde kullanılmasından yana olduğunu söyleyerek, çocukların kendi çizgi romanlarını hazırlamalarının önemine işaret ederek, neler yapılabileceğini şöyle sıralamaktadır:

- a) Verilen resim dizilerine metin yazmak.
- b) Verilen bir metne resim dizilerini hazırlamak.
- c) Çizgi roman kahramanlarının kağıttan kesilmiş figürlerini kullanarak yeni bir öykü oluşturmak.
- d) Çizgi roman kahramanlarını, kendi çizgileriyle yeniden yaratmak.
- e) Tamamen kendine ait olan çizgi roman kahramanları çizmek ve metnini yazmak.

a ve b faaliyetleri yoluyla, çocuk söz ve resim elemanlarını tanımakta, c-d-e faaliyetleriyle ise kısa yoldan yaratıcılık denemesi yapmaktadır. Bu çalışma teknikleriyle çocuklarda, özdeşleşme olmadan, çizgi romanlara eleştireci bir yaklaşım da sağlanmaktadır.

İngiltere'de Surrige⁴⁶, çocukların ilgisini bu denli çeken çizgi romanların, okullarda da kullanılması gerektiğini savunarak, şu önerileri sıralamaktadır: Küçük öğrenciler, çizgi romanlardan resim keserek, yeni bir düzenlemeyle kendi öykülerini yaratabilirler. Daha büyük öğrenciler, çizgi romanlarını getirerek, gazete makalelerini yaptıkları gibi, sınıfta tartışabilirler. Öğrencilerin görüşleri, çizgi roman editörlerine gönderilerek, yayınların daha da gelişmesi veya düzelmesi sağlanabilir.

⁴⁵ PFORTE, Dietgar, a.g.m. s.336

⁴⁶ SURRIDGE, Owen, "Comics: Why not?", s.11

Bir başka eğitici, çizgi romanları kendi sınıfında aşağıdaki amaçlarla kullandığı ortaya çıkmaktadır:

- a) İyi okuyup yazamayanların için okumalarını ve yazmalarını ilerletmeleri için.
- b) Okuyan, fakat yazmayı sevmeyenleri yazmaya teşvik etmek için.
- c) Sınıfta çeşitli tartışmalar –toplum olayları gibi- oluşturmak için. Karakterler yoluyla toplum değerlerini bulmak için.
- d) Kişilik ve karakterler yoluyla toplum değerlerine ulaşmak için.

III. BÖLÜM

1. MANAS DESTANI'NİN TÜRK KÜLTÜR TARİHİNDEKİ YERİ

Manas Destanı insan hafızasının bir bütün halinde saklayarak günümüze aktardığı en büyük eserlerden birisidir. Orta Asya Türk boylarından Kırgız Türkleri'ne ait olan Manas Destanı, bu Türk boyunun tarihinin çeşitli devrelerinin izlerini taşımaktadır. Destan elli civarında zengin ve değerli varyant ile bir milyona yakın mısra sayısı ile günümüze kadar ulaşmıştır. Manas Destanı "Manas", "Semetey", "Seytek", "Alımsarık" ve "Kulımsarık" olmak üzere beş daireden oluşmaktadır. Bu özelliğiyle bir çok destandan farklıdır.

Manas Destanı'nın tamamını anlatanlar "Manasçı", bir bölümünü anlatanlar anlattıkları daireye göre "Semeteyci", "Seytekçi" vs. olarak adlandırılır.

Manas Destanı'nın ana konusu, Manas'ın Kırgız Türkleri'ni esaretten kurtarıp bir bayrak altında toplama çabasıdır. Bu çaba destanda, Kırgız Türkleri'nin yaşayış tarzı içinde işlenmektedir¹.

Destanda, Kırgızlar'ın en eski tarihinden başlayarak son döneme kadar geçen bütün olayları bulmak mümkündür. Halk sanatçılarının ölümsüz eserleriyle sosyal hayatın felsefik yönünü nesillere aktaran bu destan sadece konusu değil hacmi itibariyle de dikkate şayandır. Bugün ulaştığı hacmiyle destan Şehname'den beş;

¹ YILDIZ, Naciye. Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tespit ve Tahliiller. Ankara-1995, s.29

Ilyada ve Odisea'nın toplamından yirmiiki kat büyüktür ve dünyanın en uzun destanıdır.

Manas Destanı, eskiden beri Kırgızlar ile beraber yaşamıştır. Nice acımasız tarihi olayın, sözlü ve sanatsal bir vekayinameye dönüşmesi, uzun yılların bir neticesidir. Destan, yoluna çıkan ağır darbeleri de, kazanılan zaferleri de içinde toplamıştır. Destan, olayları olduğu gibi almamış, onlara sanatsal bir güç vermiştir. Devrin maneviyatını, sosyal ilişkilerini gerçeklere ve mantığa uydurmuş, ilk topluluktan son nesle kadar yurtseverlik ideolojisini ve tarihi olayların ana çizgilerini içinde toplamıştır².

Kırgız halkının edebiyat sembolü olan Cengiz Aytmatov, "Manas Destanı Kırgız ruhunun erişilmez zirvesidir" demiştir³.

Gerçekten de Manas Destanı birçok yüzyılın üzüntülü, ağır olaylarını kendine sindirip, iman, felsefi değerlendirmelere göre, halkın yaşamına her taraftan yaşam, sorumluluk, aile şartları, her türlü adet, sosyal hayat tarafından geniş ve tam içine almasıyla dünyada en az karşılaştığımız dünya edebiyatının kaynaklarının örneklerindedir⁴.

Destan yalnız Kırgız Türkleri'nin değil tüm Türkler'in kahramanlık destanıdır. Aynı zamanda destan bir kahramanlık destanı olmasının yanında muhtevasıyla adeta Türk kültürünün bir ansiklopedisidir. Eski Türkler'in yaşayış tarzları, töre ve gelenekleri, evlenme ve düğün adetleri, eğlenceleri, sevinç, ızdırıp, aşk ve heyecanları, giyim kuşamları, hadiselere karşı tavırları, hayat felsefeleri Manas Destanı'nda canlı bir şekilde ortaya koyulmuştur.

² CAYNAKOVA, Aynek, "Manas Destanı'nda Nesillere Uzanan Methumlar", Ankara-1995, s.148

³ KAZIBAYEV, P., "Manas Destanı'nın Bin Yılı", Ankara-1995, s.3

⁴ AKMATALIYEV, Abdildacan, Manas, Ankara-1995, s.23

Taşıdığı bu özellikleriyle Manas Destanı hacmi ve muhtevasıyla yalnız Türk edebiyatının değil dünya edebiyatının da en önemli eserlerinde birisidir.

2. MANAS DESTANI'NİN ÖZETİ (WILHEM RADLOFF METNİ)

Destanın ilk bölümü Manas'ın soy ağacıyla başlar. Manas'ın babası Cakıp Han, Kara Han'ın o da Böyön Han'ın oğludur. Cakıp Han, Çırçı ile evleneli on dört yıl olmasına rağmen, hala bir erkek çocuk sahibi olamadığı için dertlidir. Çünkü erkek çocuk soyun devamıdır. Yıllar sonra, Cakıp Han, Çırçı'dan bir erkek çocuk sahibi olur ve dört bir tarafa elçiler göndererek düğün düzenler. Bu düğünde, çocuğa isim de konacaktır. Peygamber gibi dört koca gelerek çocuğa Manas ismini koyar ve onun için hayır dualar ederek Hızır'ın daima yanında olacağını söylerler. Düğüne gelenler de ikram edilenleri yedikten sonra, Manas için dua ederler ve giderler. Manas, kısa zamanda büyür ve Müslümanları kurtaracağını söyler. Babası Cakıp Han, onu eğitmesi ve kıyamete kadar dostu olması için Bakay'a emanet eder. Manas, kırk çorası ve kıymetli atı Ak Kula ile birlikte on dört yaşında karargah devirerek han olur. Kırgızları esaretten kurtarıp Kaşgar'daki Çinliyi Turfa'a, Turfan'daki Çinliyi Aksu taraflarına sürüp çıkarır. Batıya ve kuzeye seferler yapar.

İkinci bölümde, bir Kalmuk prensi olan Alman Bet, Kökçö ile karşılaşmakta ve Müslüman olmak istediğini söylemektedir. Kökçö, Alman Bet'e bıyığını kazıtıp sakalını bırakırsa Müslüman olabileceğini söyler. Bunun üzerine onun dediklerini yapan ve görür görmez Kur'an-ı Kerim'i okuyan Alman Bet Müslüman olur ve bundan sonra Kökçö'nün kendisine ikram ettiği, aralarındaki dostluğun andı gibi olan çayı içer. Kökçö böylece kendilerine katılan Alman Bet'i ağırlar ve ona yer yurt verir. Alman Bet, yurduna gidip anasını ve babasını Müslüman olmaya çağırır; fakat babası, yurdunu terketmeyeceğini ve Müslüman olmayacağını söyleyerek Alman Bet'i reddeder. Annesi de babasının ardından ayrılmayacağını söyler. Bunun üzerine Alman Bet yurdunu tamamen terk eder. Kökçö'nün yanına geri döner ve onun bütün yurdunu zenginleştirir. Törölerinin yanında apayrı bir yeri olmasını hazmedemeyen

ve itibarlarını Alman Bet'e kaptırdıklarını düşünen Kökçö'nün yiğitleri ve kardeşleri, Kökçö'nün eşlerinden Ak Erkeç ile Alman Bet arasında ilişki olduğunu söyleyerek Kökçö'yü kışkırtırlar. Kökçö at, elbise ne istiyorsa alıp gitmesini söyler, yani Alman Bet'i kovar. Alman Bet hangi atı ve elbiseyi istediğini belirtince, Kökçö kendisine hakaret eder, onları asla vermeyeceğini söyler. Akıllı kadın Ak Erkeç'in bunun sonunda başına felaket geleceğini söyleyerek kendisini uyarmasına rağmen Alman Bet'in gitmesine engel olmaz. Bunun üzerine Alman Bet Manas'ın yanına gider. Manas da bir rüya görmüş ve tabir ettirmek için ilini yurdunu bir düğün düzenleyerek toplamıştır. Bu düğünde, kimse Manas'ın rüyasını yormaya cesaret edemez. Sonunda Acı Bay isimli yiğidin, rüyayı Alman Bet'in Kökçö'den ayrılıpkendisine geleceği şeklinde yorması üzerine Manas da Alman Bet' beklemeye başlar. Manas, Alman Bet' çok iyi karşılar ve babasına haber göndererek misafiri ağırlamak için hazırlık yapmasını ister. Alman Bet ile birlikte at yarıştıranak babasının yanına giderler. Bu sırada anasının kurumuş memelerinden süt gelir ve Manas ile Alman Bet bu sütü emerek süt kardeşi olurlar. Böylece, Manas, bir erkek kardeşi olamamanın boşluğunu Alman Bet ile süt kardeşi olarak doldurur.

Destanın üçüncü bölümünde, Manas, Kökçö ile savaşmaktadır. Bu savaşın görünen sebebi at sürüleri olsa da, Kıpçak Hanı Kökçö'nün Alman Bet'i kovması ve Alman Bet'in Manas'a sığınması, bu iki kardeş boy arasındaki savaşı hazırlayan zemini teşkil eder. Bu bölümde, Manas ile Ak Padişâ dediği Rus Çarı, dost olarak gösterilmekte ve birbirleriyle savaşmayacaklarına söz vermektedirler. Bunlardan sonra Manas, aldığı iki kadının da savaş ganimeti olduğunu, geleneğe göre isteterek bir kız ile evleneceğini babasına söyler ve babasından, kendisine denk bir kız bulmasını ister. Manas'ın babası Cakıp Han, Manas'a uygun bir kız bulmak için diyar diyar dolaşırken bir koyun çobanına rastlar. Çoban Manas'a uygun kızın Kara Han'ın kızı olan Kanıkey olduğunu söyler. Cakıp Han Kara Han'a kızı istemeye gider. Cakıp Han'ın yolda karşılaştığı Mengdi Bay Kara Han'a gidip Cakıp Han'ın eli boş şekilde kız istemeye geldiğini söyleyerek fitne çıkarmaya çalışır. Kara Han bu oyuna gelmez ve Manas'a istediği kalımı getirmesiyle Kanıkeyle evlenebileceğini söyler. Manas, at, deve, koyun, sığır gibi hayvan sürülerinden oluşan bu kalımı

getirir. Geleneğe göre, Manas'ın nişanlısı olarak gece Kanıkey'in kaldığı obaya girmesi gerekmektedir. Kanıkey uyanır, Manas'ı tanımadığını söyleyip ona hançerle saldırır. Manas da bu kızın belalı bir yaratık olduğunu söyleyip evlenmek istemez. Manas, Kanıkey'in bu hareketinin ardından savaşa sebep olacağını, kendisini savaş ganimeti olarak alıp yüzünü kara edeceğini, onu han kızı olduğuna bakmadan koyun çobanı yapacağını söyler. Kanıkey, işin sonunun felakete gittiğini düşünerek kırk kız ile çeyizini yanına alıp evliliği gerçekleştirmek üzere Manas'ın peşinden gider. Mengdi Bay, Kanıkey'in Manas'ın peşinden gitmesiyle başarısız olunca Manas'ı yolda zehirletip öldürür. Manas'ın ailesi perişan olur ve çiftçilik yapmak zorunda kalırlar. Kanıkey de onlara yardım eder. Manas'ın mezarının başından ayrılmayan atı, kuşu ve tazısının ağlamalarına dayanamayan Allah, Manas'ın dirilmesi için meleklerle emir verir. Gördüğü rüyayı Manas'ın dirileceğine yoran Kanıkey onun mezarı başına gittiğinde Manas'ın dirilmiş olduğunu görür. Manas bu olayların ardından tekrar yurduna hakim olur. Düşman üzerine seferler düzenler. Bir gün Cakıp Han, gelinlerini değerlendirirken, Kanıkey'in geleneğe göre çeyiziyle gelmiş bir gelin olmasıyla bahtlı ve tatlı dilli bir kişi olması arasında bağ kurar. Diğerlerini eleştirir ve Kanıkey'den en güzel gelin olarak söz eder. Bunları duyan Manas, kırk yiğidiyle beraber Kanıkey'i görmek için onun obasına gider. Manas'ın ve yiğitlerinin geleceğini rüyasında gören Kanıkey hazırlık yapar. Bu güzel karşılama ve ağırlama Manasın hoşuna gider. Aralarındaki dargınlık biter ve geleneğe göre evlenirler.

Dördüncü bölümde, Kökötöy Han'ın ölümü ve oğlu Bok Murun'un onun ölüm yemeğini düzenlediğini anlatır. Bu bölüme din ayrımı yapılmadan herkes çağırılır. Yarışlar için Manas idareci seçilir. Manas yarışlar boyunca Müslüman ve kafirleri bir arada tutmasına rağmen sonunda yine bir kargaşa çıkar. Manas Müslümanlar kırılmadan olaya müdahale eder ve yemek sona erer.

Beşinci bölüm. Kös Kaman adını taşır. Cakıp Han'ın kardeşi daha çocukken esir düşmüştür. O zamana kadar düşman arasında yaşayıp evlenen çoluk çocuk sahibi olan Kös Kaman, Manas'ın namını duyup göç ederler. Kanıkey ile Babiçe Bağdı Döölöt isimleri yabancı olan bu akrabalardan hayır gelmeyeceğini söyler. Kös

Kaman'ın kurt gibi beş oğlunun Manas'ı parçalayacaklarını söylemesine rağmen o güne kadar kardeşsiz yaşayan Cakıp Han ve öz erkek kardeşi olmayan Manas bu akrabalarının gelişine sevinir. Onlara yer yurt verir ve büyük bir düğün düzenler. Kös Kaman bundan memnun olur ve onları ağırlamayı düşünür; fakat onun çocukları hainlik edip Manas ve kırk yiğidini zehirlerler. Kanıkey'in ilacı ve Mekke'deki Han Koca'nın yardımıyla Manas ve kırk yiğidi kurtulur ve akrabalarından öclerini alırlar.

Semetey'in Doğuşu adını taşıyan altıncı bölümde Manas ölmektedir. Manas öldüğünde Kanıkey yedi aylık hamiledir. Geleneğe göre ölen kocanın kardeşi evlat sahibi değilse dul kadın bu kardeşlerden biriyle evlenmek zorundadır. Cakıp Han'ın diğer eşlerinden olduğunu bu bölümde anladığımız oğullarından biriyle evlenmesi için Kanıkey'e haber göndermesi üzerine, Kanıkey kız çocuğu olursa evleneceğini erkek çocuğu olursa evlenmeyeceğini söyler. Doğan çocuk erkek olunca hükümlerine tehlikeye düşecek olan amcalar ve ulu ata, çocuğu öldürmeye karar verir. Kanıkey ve Manas'ın annesi çocuğu alıp kaçarlar. Onları bulamayan kayınlar, evini barkını yakıp yıkarlar. Kanıkey ve Manas'ın annesi yollarda perişan olur. Manas'ın kıyamete kadar dostu olan Bakay onlara yardım eder ve Kanıkey'in babasının yurduna gitmelerini söyler. Kanıkey'in babası onlara sahip çıkar. Bir düğün düzenler ve çocuğa isim koymak ister. Fakat hiç kimse bu çocuğa isim koyamaz. Akşam saatlerinde bir ak sakallı gelip çocuğa Semetey ismini koyar. Semetey babasının kim olduğunu bilmeden büyütülecek, zamanı geldiğinde kim olduğu açıklanıp babasının mirasına sahip çıkması, onun ruhunun rahat etmesi için amcaları tarafından verilmeyen ölü aşını vermesi ve anasına yaptıkları kötülüklerin intikamını alması sağlanacaktır. Fakat Semetey küçük yaşlarda Manas'ın oğlu olduğunu öğrenir ve babasının yurdunu terk edip orada yaşamasının kendisi için ar olduğunu düşünür. Kendisine izin vermeyen annesine hakaret eder. Semetey'i baba yurduna gitmekten vazgeçiremeyen anası ona bütün olanları anlatır ve Bakay'ın yanına gitmesini söyler. Semetey, Bakay'ın yardımıyla intikamını ve mirasını alır. Geri döndüğünde amcalarının ve atasının kendisine iyi davrandıklarını söyleyip onları kandırır. Onları da alıp tekrar yurtlarına dönerler. Fakat Bakay'ın yanına geldiklerinde kandırıldıklarını anlarlar. Semetey, amcasıyla atasına yaptıklarının hesabını sorar.

Kanıkey, kayınlarının, Baybize de ölen oğluna hayırsızlık eden kocasının kolunu ve bacağı keserek onları öldürür ve kanlarını içerek intikam alır. Semetey de ak boz kısrak keserek babasının ruhuna bağışlar ve yurduna sahip çıkar. Babasının yiğitleriyle birlikte memleketine hizmet etmek ister. Fakat Manas'ın yiğitleri bunu kabul etmez. Yurt birliğinin tehlikeye gireceğini düşünen Semetey bunların hepsini öldürür. Babasının en sadık yiğitlerinden olan Alman Bet ile Acı Bay öldürüldüklerinde eşleri hamiledir. Bu çocuklardan biri doğduğunda avucunda kan olduğu için Kan Çora ismi verilir. Diğer çocuk kül avuçlayıp doğar. Buna da Kül Çora adı verilir. Semetey bu yiğitlerle kan kardeş olarak bir kardeşe sahip olamamanın boşluğunu doldurmaya çalışır.

Destanın son bölümü Semetey adını taşımaktadır. Semetey büyüdüktan sonra Kan Çora ve Kül Çora ile birlikte düşmana sefer düzenleyip onları yağmalar. Bu sırada adını ve güzelliğini işterek görmeden aşık olduğu, aslında dayısının nişanlısı olan Ay Çörök'ü kaçırmak için evlenir. Semetey dayısıyla arasında meydana gelen tatsızlığı Ümütöy'e bir çok malla birlikte kıymetli atı Tay Buurul'u vererek halleder. Bir müddet sonra Kan Çora, Semetey'in daha fazla itibar ettiğini düşündüğü Kül Çora'yı kıskanır. Semetey'in eşlerinden birisini kendisine nikah yapmak ister. Semetey'in düşmanı olan Er Kıyas ile işbirliği yaparak Semetey'i tuzağa düşürür. Semetey bu tuzaktan kurtulamaz. Kül Çora'nın bütün gayretlerine rağmen Kan Çora tarafından öldürülür. Semetey öldüğünde Ay Çörök altı aylık hamiledir. Er Kıyas onu kendisine nikahlar. Kül Çora'yı yıllık çobanı, Kanıkey'i de koyun çobanı yapar. Er Kıyas doğan çocuğu öldürmek ister. Fakat Ay Çörök bu çocuğun yarısının kendisinin yarısının Semetey'in olduğunu söyler. Eğer öldürürse babasının yanına gidip bunun intikamını aldıracağını söyler. Bunun üzerine Er Kıyas çocuğu öldürmekten vazgeçer. Bir düğün düzenleyerek çocuğa isim koydurmak ister; fakat kimse bu işe kalkışmaz. Akşamüzeri olunca bir ak-boz atlı iner ve çocuğa Seytek adını verir. Ay Çörök'ün bir erkek çocuğu olduğunu duyan Kül Çora, bir bahaneyle yılıktan ayrılıp onu ziyarete gider. Ay Çörök, ondan, çocuğu büyüyünce tekrar gelip kimin oğlu olduğunu öğretmesini ve babasının intikamını aldırmasını ister. Kül Çora buna söz verir gider. Seytek, Kıyas'ın yanında kim olduğunu bilmeden büyür. Kül

Çora verdiği sözü tutmak için geri gelir, ve ata binmeyi öğreteceği bahanesiyle izin alıp Seytek'i götürür. Yılıya vardıklarında, Seytek'e kendisine ve babasına kötülük edenin Kan Çora olduğunu anlatır. Kan Çora'yı yakalayıp bağlarlar. Kanıkey ile Ay Çörök onun kolunu ve bacağı kesip öldürürler ve kanından içerek biri oğlunun diğeri de eşinin intikamını alır. Er Kıyas'ı da öldüren Seytek, büyük anası Kanıkey'e, anası Ay Çörök'e ve ata yurduna sahip çıkar; başı Taşkent'te ayağı Talas'ta olmak üzere bu toprakların hakimi olur.

3. DESTANLAR VE KÜLTÜREL DEĞERLERİ TANIMAYA ETKİSİ

Destanlar bir milletin başından geçen, onların hafızalarında derin izler bırakan felaketler, saadetler, büyük zaferler, başarılar, tabiat hadiseleri sonucu ortaya çıkan büyük felaketler ve bu hadiselerde önemli roller oynayan kahramanların hikayelerini anlatan edebi mahsullerdir.

Destanlar kaynağını tarihten alan ve toplumun yozlaşmamış biçimini, dış güçlerle ve olağanüstü yaratıklarla mücadelelerini anlatan halk edebiyatı ürünleridir. Bu mücadelelerde toplum içi çekişmelerin olmadığı bir bütün olarak karşımıza çıkar.

Bir milletin destan sahibi olabilmesi için bu türün, oluşması için gerekli bulunduğu en eski ve iptidai devirleri yaşaması ve milletin hafızasında derin izler bırakacak büyük tabiat hadiseleri, göçler, savaşlar, istilalar gibi büyük olayları yaşaması gerekmektedir.

Milletin ortak malı olan destanlar nesilden nesile, toplumun yaşadığı devirlerin kültürel unsurlarını içine alıp zenginleşip gelişerek aktarılır. Toplumun girdiği kültür dairelerinin izlerini destanlarda bulabiliriz.

Destanlar genellikle manzum olup musiki eşliğinde aktarılır. Ezberlemeyi ve hafızada tutmayı kolaylaştıran bir üslupları vardır.

4. MANAS DESTANI ÖRNEĞİYLE DESTANLARIN ÇOCUK EĞİTİMİNE KATKILARI

Türk tarihinde destanların önemli bir yeri vardır. Atalarımızın kahramanlıklarının yanı sıra, inançlarını, erdemlerini, hayata bakışlarını destanların örgüsünde yakalamak mümkün olmaktadır. Gerçeklerle hayallerin karışımından oluşan destan olaylarında toplumun özlemleri de ifadesini bulur. Büyükleri saymak, küçükleri korumak, topluma karşı görevler üstlenmek, haklının haksızlara karşı sürdürdüğü mücadelenin yanında olmak gibi her çağda geçerli olan erdemler vardır. Destanların dünyasında bunlara sık sık rastlanır. Ayrıca korkaklık, çıkarıcılık, ihanet gibi olumsuzlukları sergileyen tiplere de destanlarda rastlanır ve bundan ibret alınır.

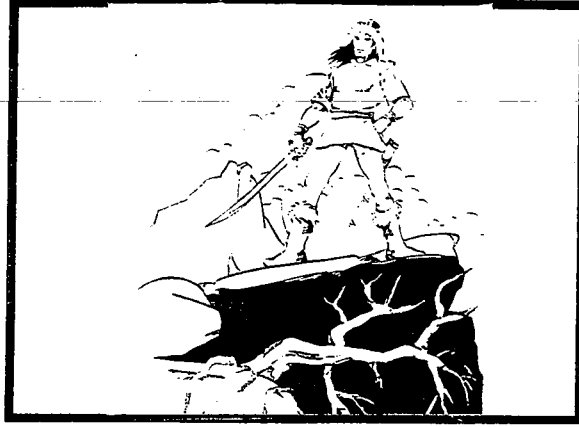
Dünyanın en uzun destanı olan Manas'ta da bu tür öğeler bakımından derin kültür zenginlikleri vardır. Ne var ki, çocukların bu destanı baştan sona kadar okuyup anlamaları mümkün değildir. Ama şu da bir gerçek ki, Manas ve benzeri destanlarda çocuğun dünyasına seslenen olumlu etkiler yapacak çok kıymetli olaylar, duygular ve düşünceler de vardır. Ayrıca çocukların büyüdüğü zaman bu destanların dünyasına yaklaşımlarını teşvik etmek ve kolaylaştırmak için onlara bu destanları sevdirmeye de ihtiyaç vardır.

Dünyanın gelişmiş bir çok ülkesinde yalnız destanların değil, bir çok klasik eserin de çocuklara göre anlatımları vardır. Bu anlatım biçimleri hikaye, roman, tiyatro üslubunda olduğu gibi, çizgi film, resimli roman şeklinde de yapılmaktadır. Manas Destanı'ndan çocuklar için ilgi çekici olabilecek olayları ve sahneleri belli bir

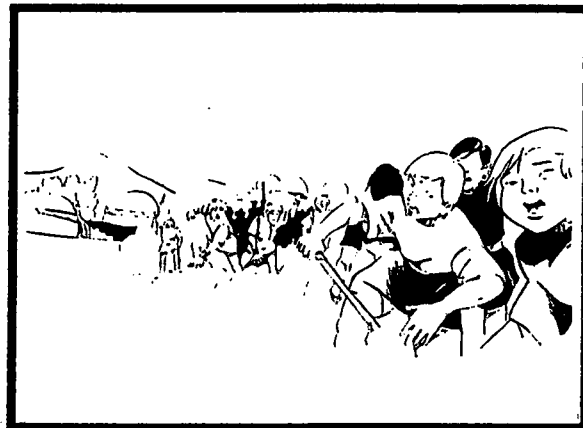
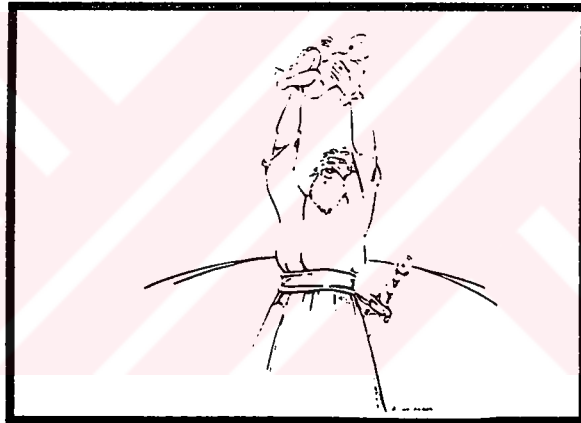
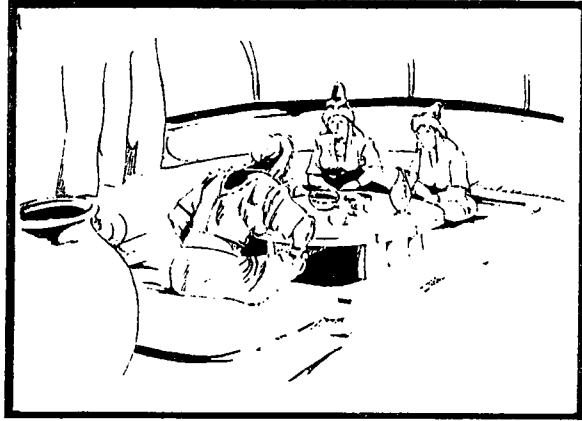
bütünlük içerisinde resimlerle anlatmanın önemli bir gereği kolayca anlaşılacak bir husustur.

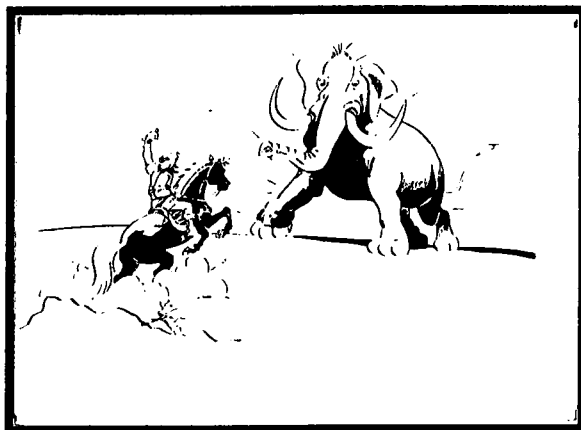
5. MANAS DESTANI'NIN RESİMLERLE HİKAYELEŞTİRİLMESİ

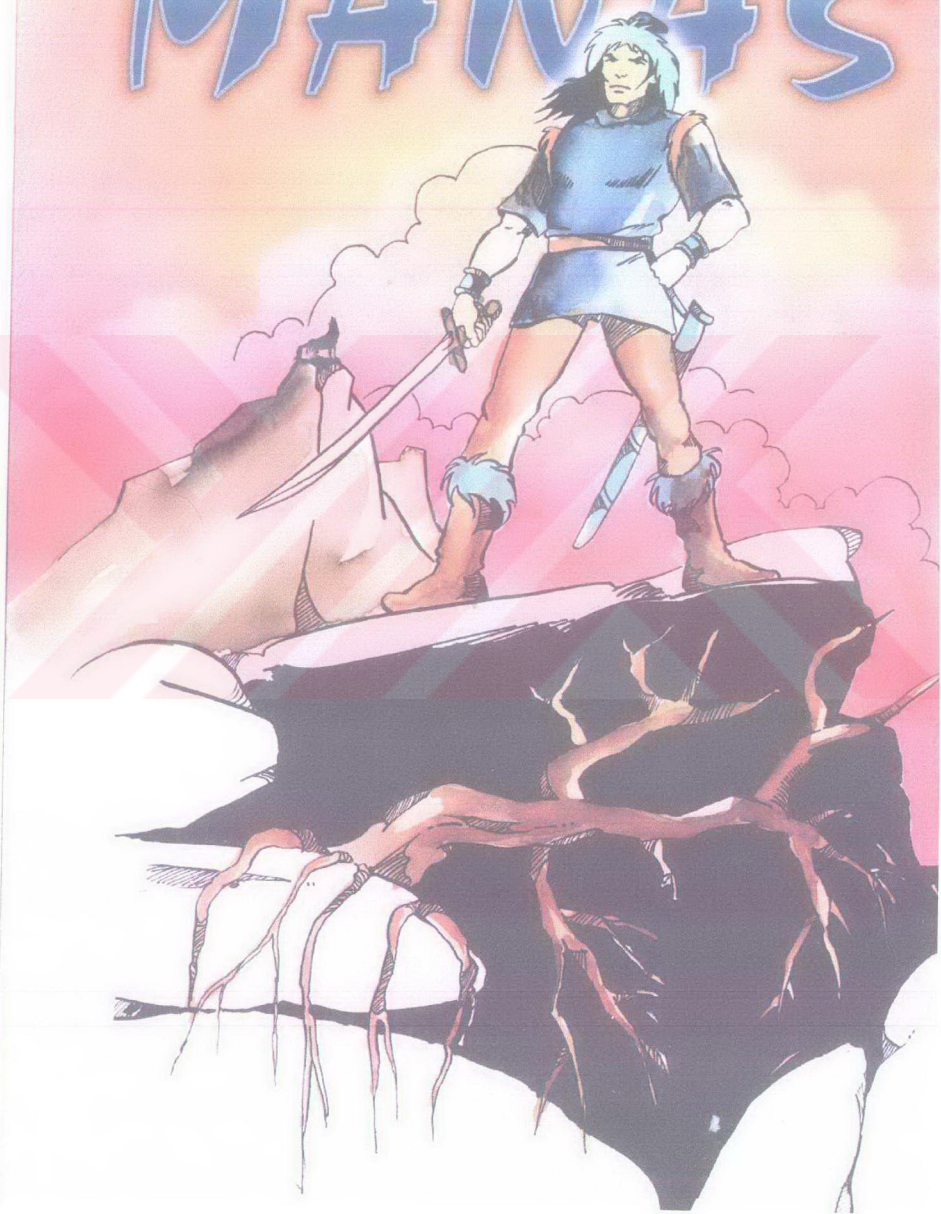

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

MANAS

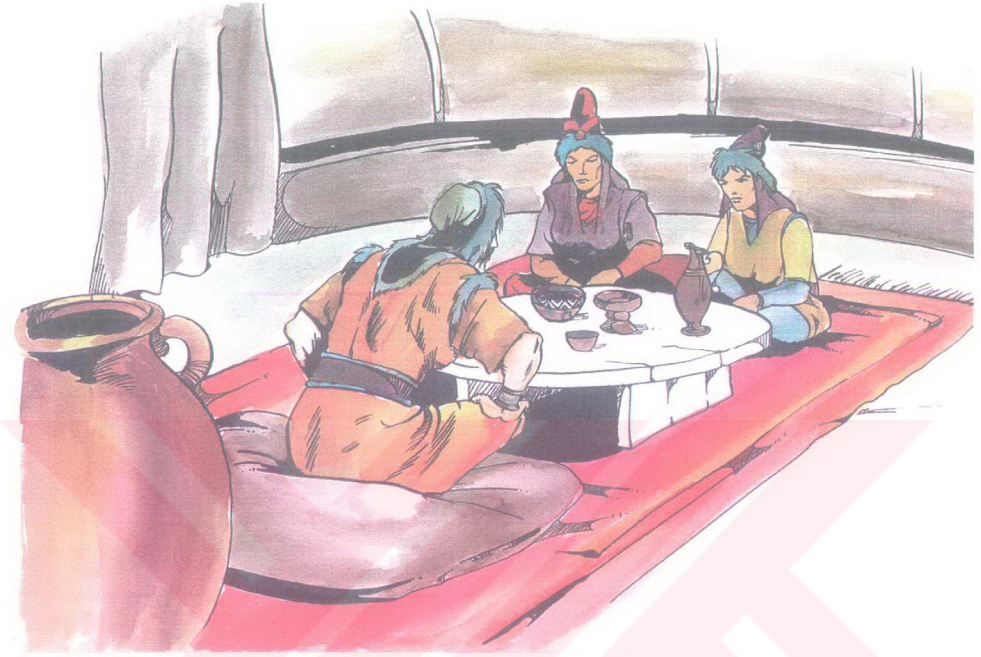

Kurguz Bey'i'nin ölümünden sonra, düşmanları Kalmuklar
Kırgızların üzerine yürütür.

Kalmuklar tarafından esir edilen Kırgızlar Altay Dağları'na sürgün edilirler...

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
-DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Oba Beyi Yakup Bey gördüğü bir güzel düşü yanındakilere anlatır,Tanrı'dan bir oğlan çocuğu diler.

Çayırdı Hatun ; Canım pars yüreği yemek ister Yakup Beyim.

Yakup Bey;Bu çok güzel bir müjde hatunum.En keskin nişancuları pars avlamaya çıkarıyorum,yeter ki bana bir oğlan ver!

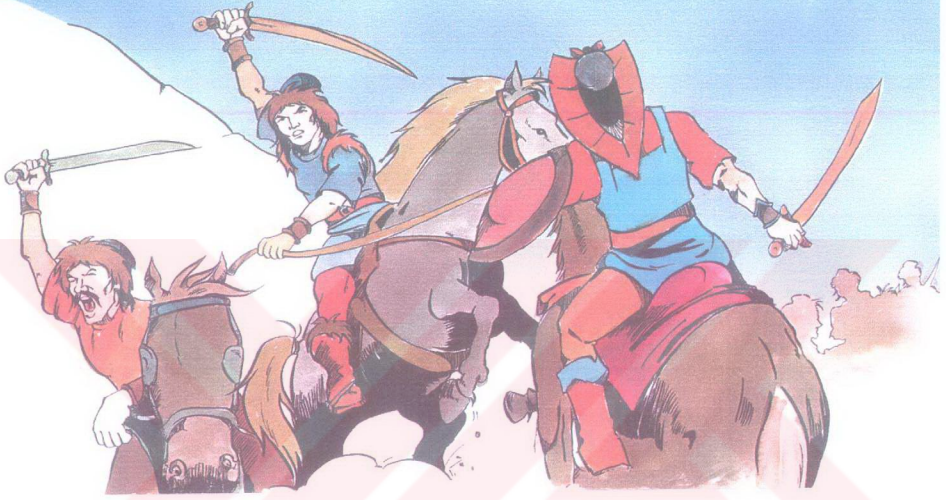
Yakup Bey'le , ayırđı Hatun'un oğlan çocukları oldu.Adını *Manas* koydular....

Manas diğer çocuklardan farklıydı. Sekiz yaşımda iken Kalmuk çocukları ile Kırgız çocuklarının giriştiği bir kavgada araya girdi;

-Bırakın kavgayı, kavgadan bir Şey ıkmaz!

Kalmuk ocukları Manas'ın arabuluculuğunu dinlemeyip Kırgız çocuklarına saldırmaya devam edince Manas dayanmaz, hepsini önüne katarak kovalar.

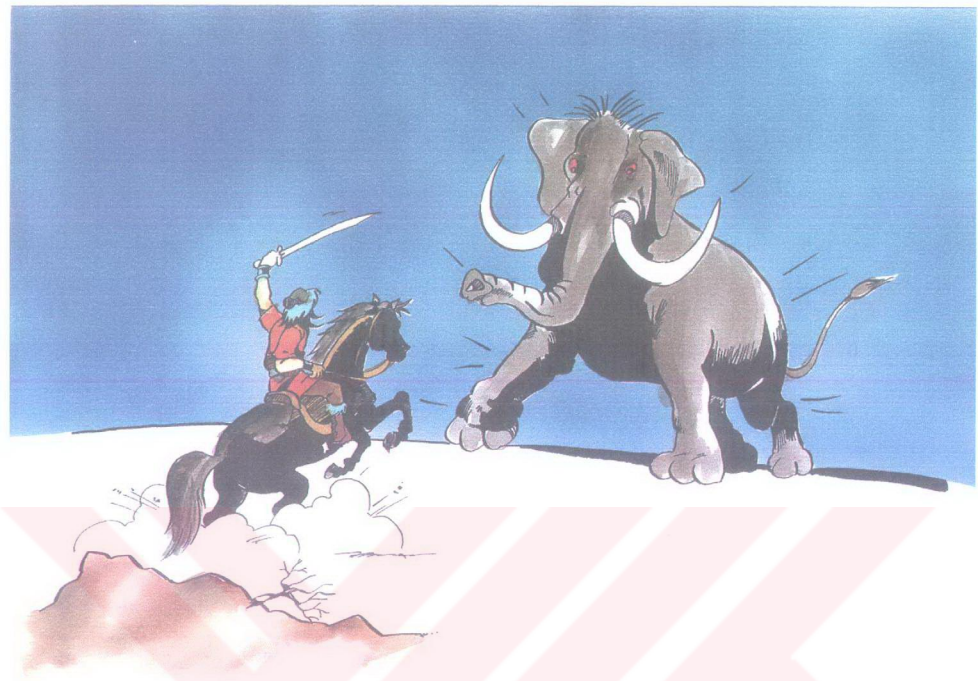
Yapılan savaşta Kırgızlar üstün gelir. Kırgızlar'ın tam bağımsızlığı için Kalmuklar'dan sonra Alevke devletinin de ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Manas, dūřmalarının kendisini yenmek için űstűn kuvvetlerle geleceęini bildięi için, durmadan çalıřıyor, gűcűnű arttırıyordu.

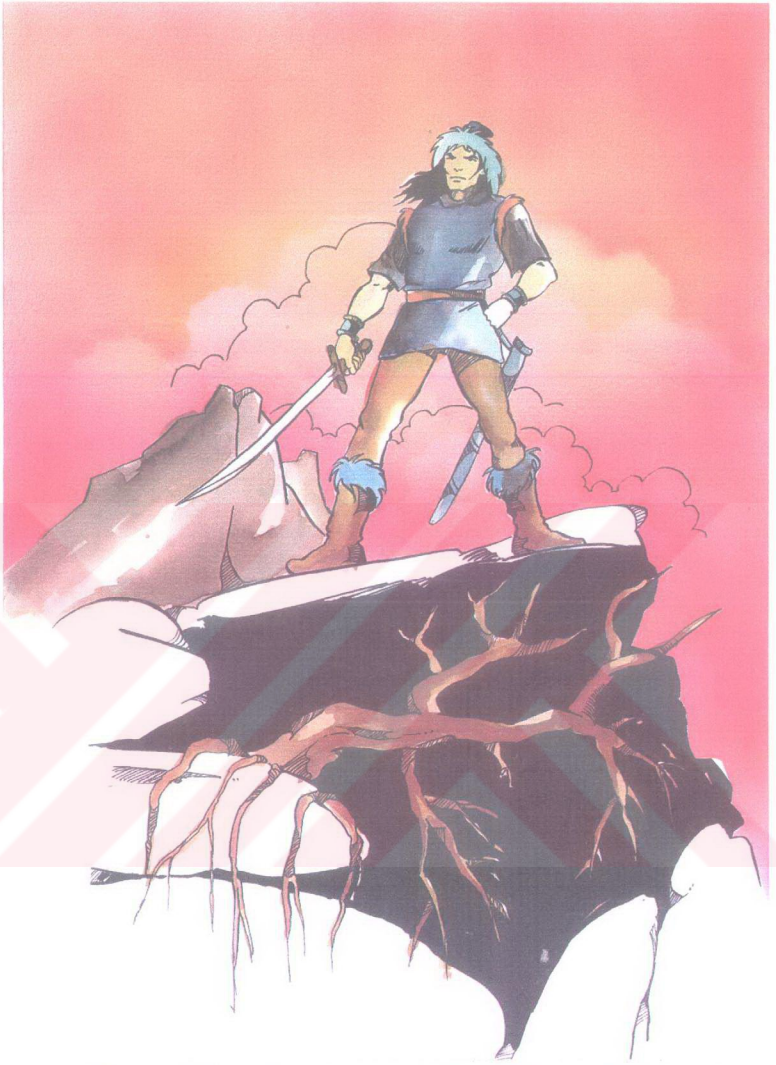
Manas, Arsenik Kalesi'ni ele geçirmek űzere harekete geçer.

Yakup Bey: Őimdi Arsenik Kalesi'ndeki Kırgızlar'ı kurtarmanız için Manas'ı izleyeceksiniz

Manas, Arsenik Kalesi'nden fillerle çıkan Alevke Han'ın ordusunu yenerek esir Kırgızlar'ı kurtarır.
Böylece bütün Kırgızlar esaretten kurtulur...

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Manas: Biz zafer kazanmadıkça düşmanlarımız da çoğalacak. Daha çok güçlü olmalıyız, daha çok...

SONUÇ

“Resimli Hikayelerin Çocuk Eğitimindeki Rolü ve Manas Destanı'nın Resimlerle Hikayeleştirilmesi” adını taşıyan çalışmamız; çocuk edebiyatı içinde değerlendirilen resimli hikaye, çizgi hikaye, resimli roman, çizgi roman türlerinin – aynı grup içinde görerek- dünyadaki ve bizdeki tarihi gelişimi, özellikleri, sınıflandırılması, oluşumunda karşılaşılabilecek problemler ve uyulması gereken kriterler, bunların çocuğun eğitimine olan katkıları değerlendirilerek Türk dünyasının ortak değerlerinden olan Manas Destanı'nın ana motifleri resimlerle projelendirilmiştir.

Bütün dünyada önemi kavranmış olan resimli hikayeler, geniş bir alanı kapsayacak şekilde çocuk eğitiminde kullanılmaktadır. Bu kullanımda tür için belli kriterlerin yerleşmiş olduğunu görmekteyiz. Türk okurunun Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren tanıştığı bu tür, hemen bütün çağdaş edebiyatlarda olduğu gibi tercüme ve adaptasyon yoluyla edebiyatımıza girmiştir. Günümüze değin pek çok gelişmeler kaydederek süregelmiştir. Konu olarak izleyebildiğimiz gelişmelerde tarihi karakterlerin belli dönemlerde ön plana çıktığını görmekteyiz.

Her ne kadar resimli hikayelerin çocuk eğitiminde etkin bir rolü olduğu kabul edilmiş olsa da, gerek sosyal ve gerekse ekonomik şartlar yüzünden bu türün olması gereken seviyede olmadığını, hedef kitlesi tarafından gereken ilgiyi görmediği kanaatindeyiz.

Çalışmamızın “Birinci Bölümü”nde resimli öykü kitaplarının, incelediğimiz eserden hareketle mevcut yapısal özelliklerini; çizgi öykülerin konuları, çizgi öykülerde karakterler, çizgi öykülerde zaman şeklinde sınıflandırdık. Bir eseri oluştururken karşılaşılabilecek grafiksel ve renkle ilgili problemleri ortaya koyduk. Yine

bu bölüm içinde çocuğun gereksinimlerinden hareketle oluşturulacak kitapların hangi türlerde olabileceklerini belirledik. Bu belirlemelerde,

örneğin bir masal türündeki resimli eserin gerek konu gerekse resimlerle çocuk üzerinde oluşabilecek direk etkilerini belirlemeye çalıştık. Eser hazırlanmasında; beklenen sonuca ulaşmak için uyulması gereken kriterleri, “İçerikle İlgili Kriterler”, “Konunun İşleyişine İlişkin Kriterler”, “Fiziki Yapıya Uygun Kriterler”, “Resimle İlgili Kriterler” başlıkları altında maddeledik. Kanaatimize göre bu kriterler dikkate alınmadan hazırlanacak eserler çocuğun pek çok sıkıntılarla karşılaşmasına ve eğitiminde istenmeyen noktaların oluşmasında etken olacaktır.

“İkinci Bölüm”de çocuklar ve özellikleri ortaya konularak, çocuğun resimli hikayelere olan yaklaşımı, ruhsal ihtiyaçları, çeşitli yaşlarda ilgi duydukları konular işlenmiş; resimli hikayelerden yararlanma yolları ile bunların çocuğun eğitimine sağlayabileceği olumlu ve olumsuz katkıları belirlenmiştir.

Hedefi çocuk olan bir resimli hikayenin muhakkak ki, belli yaş dönemleri ve bu döneme ait ruhsal ihtiyaçlar göz önüne alınarak tasarlanmış olması gerekir. Bu nedenle çocuğun belli dönemlere ait gelişim özellikleri verilmiş, resimli hikayelere ilgi duydukları yaşlar ortaya konulmuştur. Belli ihtiyaçları olan çocukları, resimli hikayeler yoluyla etkilemek, dolayısıyla eğitimine katkıda bulunmak verimliliği artırmaktadır.

Çocuk bu eserler yoluyla, “evrensel değerleri, milli ve manevi değerleri, sanatsal değerleri” tanıyabilir ve bunları kabullenebilir. Resimli hikayeleri bir eğitim unsuru olarak gördük. Bundan dolayı çocuğun eğitimine katkıları; “kendi kültür değerlerini tanımaya etkisi, sanatsal gelişimine etkisi, dil kullanımına etkisi” şeklinde sıraladık. Çalışmamızın bir bölümünü oluşturan Manas Destanı’nın eğitime sağlayacağı katkıyı da “Kendi Kültür Değerlerini Tanıma” başlığı altında vermeyi uygun bulduk.

Türk dünyasının ortak bir kültürel değeri olan Manas Destanı derin kültürel zenginliklerle dolu, hareket kabiliyeti yüksek bir destandır. Ancak dünyanın en uzun destanı olması sebebiyle çocukların bu destanı okuyup anlamaları mümkün değildir. Bu destanı resimli hikaye şekline sokarak çocuklara kültürel değerleri tanımaları için sunabiliriz. Ortaya koyduğumuz, gerek kitap hazırlamadaki, gerekse çocukların ihtiyaçları göz önüne alınarak hazırlanacak kitaplar başarılı olacaktır.

Üçüncü bölümde konuya açıklık getirmesi bakımından Manas Destanı'nın özeti verilmiştir. Daha sonra destan resimli anlatımla projelendirilmiştir. Ana motifler belirlendikten sonra (doğum çocukluk devresi vb.) kesik uçlu kalemle ana hatlar belirlenmiş ve daha sonra renklendirmeye geçilmiştir. Çalışma renklendirilirken guaş boya ve air brush kullanılmıştır. Bu çizgi ve renklerin kullanılmasında çocukların ilgisini çekebilecek renkler ve çizgiler göz önünde bulundurulmuştur.

KAYNAKÇA

AKMATALIYEV, Abdıldacan, Manas, S. Drazbakov'un Akademik Yayınında, Atatürk Kùltür Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.

ALPAY, M. ve R. ANHENDER, Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları, Cem Yayınevi, İstanbul, 1975.

BANARLI, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı, I. Cilt, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976.

BARAL, Handan, 0-6 Yaş Grubu Çocuk Kitap İllüstrasyonlarının Analizi ve Bir Çocuk Kitabı İllüstrasyonu Denemesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1989.

BEYDEBA, Kelile ve Dimne, (Çev: Selahaddin Alpay), Bedir Yayınevi, İstanbul, 1972.

BİLGİN, Nuri, Çizgi Romanlarda Yapı ve İdeoloji, Çocuk ve Kitle İletişimi, İzmir, 1979.

BORATAV, Pertev Naili, Az Gittik Uz Gittik, Adam Yayınları, İstanbul, 1969.

CAYNAKOVA, Aynek, "Manas Destanı'nda Nesillere Uzanan Methumlar", Bozkırdan Bağımsızlığa Manas, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 148.

COHAN, M., "Comic books in the classroom", Social Education, 1975, s. 324-325.

ÇİLENTİ, Kamuran, Özel Eğitim Yöntemleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:194, Eskişehir, 1989.

DÜNDAR, Orhan – Erhan, Dede Korkut, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1994.

EİSNER, Will, "Comic Books in the library?", Library Journal, S:15, 1954, s.2705.

EMANS, Robert, "Treasure Island. The classic and the classic comic", Elementary School Journal, Feb. 1965, s. 254.

GOGOL, N.V., Masallar, (Çev: Ergin Altay), Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.

GÖKAYDIN, Nevide, Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı, Sedir Yayınevi, Ankara, 1990.

GÖNEN, Mübeccel, “Okul Öncesi Eğitiminde Dil Gelişimi Açısından Resimli Çocuk Kitaplarında Muhteva”, Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu, (Haz: Zeki Gürel), Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği, Ankara, 1995.

GÜREL, Zeki, Cumhuriyet Devri Çocuk Edebiyatı, Çocuk Edebiyatçıları Birliği Yayınları, Ankara, 1998.

HARRİS, K. Leonard, “The classic – Alive and well with Superman”, College English, S:4, 1975, s. 405-407.

HERMANSTAEDTEN, Brigitte, “Comic – reiner Konsum oder mehr?”, Zeitschrift für Kleinkindpädagogik und ausserschulische Erziehung, Mars-April, 1978, s. 108.

KAZIBAYEV, P., “Manas Destanı’nın Bin Yılı”, Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi, Tömer Yayınları, S:3, Ankara, 1995, s. 3.

KEHNEMUYİ, Zerrin, Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.

LARRİCK, Nancy, A Parent’s Guide to Children’s Reading, Pocket Books, New York, 1958.

PFORTE, Dietgar, “Comics im aesthetischem Unterricht”, Sprache im Technischen Zeitalter, Oct-Dez., 1972, s. 336.

ROBERT, C. Harvey, “The Aesthetics of the comic strip”, Journal of Popular Culture, S. 12, 1979, s. 640-652.

RTÜK -Radyo Televizyon Üst Kurulu- 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Yönetmelikler ve Tebliğler, Radyo Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara, 1996.

SAKAOĞLU, Saim, Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980.

SAMUELS, S. Jay, “The Effects of pictures on learning to read, comprehension and attitudes”, Review of Educational Research, 1970, s. 246.

SURİDGE, Owen, “Comics: Why not?”, Child Education, April, 1971, s. 11.
TRT Genel Yayın Planı, Ekim 1999-Ekim 2000, s. 29.

ŞİRİN, M. Ruhi, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları,1994.

TANPINAR, A. Hamdi, Yaşadığım Gibi, Dergah Yayınları, İstanbul, 1996.

TUNCER, Nilüfer, Çizgi Roman ve Çocuk, İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.

TUNCER, Nilüfer, “Çizgi Romanların Olumlu ve Olumsuz Yönleri Açısından Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri”, Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu, (Haz: Zeki Gürel), Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği, Ankara, 1995, s. 78-83.

TUNCER, Nilüfer, Çizgi Romanlar, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1980.

URAL, Serpil, “Cumhuriyet Dönemi Türk Çocuk Edebiyatı”, Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu, (Haz: Zeki Gürel), Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği, Ankara, 1995, s. 26-29.

YAVUZER, Haluk, Çocuklarda Psiko – Sosyal Gelişmenin Ölçülmesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1972.

YAVUZER, Haluk, Çocuk Psikolojisi Bilimsel Sorunlar Dizisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985.

YAVUZER, Haluk, Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.

YAVUZER, Haluk, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.

YILDIZ, Naciye, Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tespit ve Tahliller, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

YÖRÜKOĞLU, Atalay, Çocuk Ruh Sağlığı, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1979.

YURDADOĞ, Berin Ü., “Çeşitli Yaş Gruplarında Çocuk Kitaplarının Kağıt, Hurufat, ve Renk Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar”, Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu, (Haz: Zeki Gürel), Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği, Ankara, 1995, s. 44-55.

YUSUPOV, Keneş, Manas Destanı, (Aktaran: Fikret Türkmen – Alimcan İneyet), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.